

به نام خدای مهربان

• برای دریافت آخرین امتحان نهایی
این کد رو اسکن کن.

همکاران گرامی و دانش‌آموزان عزیز! سلام

همه ما می‌دونیم که نظام آموزشی کشور توی چند سال اخیر دست‌خوش تغییرات خیلی زیادی شده و این تغییرات همچنان ادامه داره و اگه خودمونو جلوتر از تغییرات قرار ندیم و آینده رو پیش‌بینی نکنیم، حتماً شکست می‌خوریم. در سال‌های اخیر اهمیت امتحانات نهایی چندین برابر شده و سهم پررنگ‌تری رو به نسبت کنکور به خودش اختصاص داده و تعداد بی‌شماری از دانش‌آموزانی که اتفاقاً در کنکور عملکرد درخشانی داشتن، به علت کسب نتیجه متوسط یا ضعیف در امتحانات نهایی، از قبولی در رشته‌های خوب و دانشگاه‌های برتر دور موندن! همین موضوع ما رو مصمم کرد که نگاه خیلی خاص و متفاوتی به درس علوم و فنون ادبی توی امتحانات نهایی داشته باشیم و تصمیم بگیریم که دغدغه معلمان عزیز و دانش‌آموزان بامعرفت علوم انسانی درباره «مهم‌ترین و تأثیرگذارترین درس اختصاصی» امتحانات نهایی، یعنی «علوم و فنون ادبی» رو برطرف کنیم؛ اما این موضوع نباید در حد شعار باقی می‌موند، پس اول ساعت‌ها فکر کردیم تا بهترین الگو برای نوشتن این کتاب رو پیدا کنیم که هم ساده و قابل فهم باشه و هم چندین سر و گردن بهتر از سایر کتب موجود باشه و به قول شما رفقای نسل Z خیلی «یوزر فرندلی» باشه! بعد از انتخاب الگوی ساختاری و نوشتاری، رفتیم سراغ قسمت‌های زیر:

کتاب پرسؤال این کتاب شامل بخش‌های زیر میشه:

۱- درسنامه: بارها و بارها متن کتاب درسی رو حلاجی کردیم تا هیچ نکته‌ای نباشه که از قلم بیفته و کلی نکته و اطلاعات مفید رو که نیاز به بلد باشیم اما توی کتاب درسی بهش اشاره نشده، به درسنامه‌ها اضافه کردیم. توی این مسیر همه توجهمون به این بود که از جدول‌ها و نمودارها به میزان بیشتری استفاده کنیم تا بهتر توی خاطر شما بمونه، چون تجربه و همچنین مقالات ثابت کرده که استفاده مناسب از جداول و نمودارها حافظه تصویری مخاطب رو قلقلک میده تا اونارو بهتر و طبقه‌بندی‌شده به خاطر بسپاره. ناگفته نمونه که درسنامه‌های این کتاب همسو با نیاز امتحان نهایی نوشته شده، به‌طوری که مطمئنیم هیچ سؤالی در امتحانات نهایی برگزارشده و امتحانات نهایی پیش رو وجود نداره که خارج از درسنامه‌های ما در این کتاب باشه؛ پس می‌تونید با خیال راحت، این کتاب رو به جای کتاب درسی، مرجع اصلی آموزش و یادگیری قرار بدید.

۲- سؤالات تشریحی: این جمله رو نذارید به حساب خودستایی، ولی انصافاً بعد از انرژی خیلی زیادی که روی نوشتن سؤالات تشریحی گذاشتیم، خودمون از کیفیت و قشنگی سؤالات کیف کردیم! سؤالات حاضر در این کتاب دو دسته هستن: ۱- سؤالات امتحانات نهایی اخیر ۲- سؤالات تالیفی. در مورد سؤالات نهایی باید بگیم که یک دونه سؤال هم نیست که توی امتحانات نهایی چند سال اخیر اومده باشه و تو این کتاب نباشه. در مورد سؤالات تالیفی هم باید گفت که تک‌تک سؤالات این کتاب رو خودمون طرح کردیم و از سؤالات آرشویی و نخ‌نما و تکراری به هیچ عنوان استفاده نکردیم. اما ویژگی خیلی جذاب سؤالات تشریحی، تیپ‌بندی سؤالاته که سعی شده تمام تیپ‌های حاضر توی امتحانات نهایی رو پوشش بده تا روز امتحان هیچ سردرگمی و ابهامی توی ذهن شما اتفاق نیفته. سؤالات هر درس توی سه بخش اصلی دسته بندی شدن:

دسته اول: سؤالاتی که بر پایه ابیات و عبارات متن کتاب درسی، خودارزیابی‌ها و کارگاه‌های تحلیل فصل در تیپ‌های مختلف طراحی شدن.

دسته دوم: سؤالاتی که بر پایه ابیات و عبارات متفاوت‌تری از درس مربوطه طرح شدن، مثلاً ابیاتی از کتاب که تشبیه‌های مهمی دارن ولی توی درس سوم نیومدن و توی جاهای دیگه کتاب دیده میشن! ما حتی اونا رو هم وارد درس کردیم تا همه جای کتاب رو پوشش داده باشیم، نه فقط ابیات و عبارت اومده توی همون درس رو! دسته سوم: سؤالات بیست‌ساز! سؤالات سخت و کمی فراتر از کتاب که شما رو به نمره ۲۲ می‌رسونه! این بخش مختص دانش‌آموزانی هست که دنبال ایجاد فاصله زیاد بین خودشون و رقبا هستن!

۳- پاسخ تشریحی: همون قدر که کیفیت سؤالات برامون مهم بود، پاسخ سؤالات هم اهمیت داشت. پاسخ نوشتن برای سؤالات خیلی مهمه چون باید به آموزش هم توی دلش داشته باشه! یعنی باید به مخاطب یاد بده که چه مدلی بنویسه تا نمره کامل رو بگیره، نه زیاد بنویسه و نه کم! همه تلاشمون رو کردیم تا پاسخ‌ها نظم ساختاری داشته باشه و به شما یاد بده که چه جوری بنویسید. البته نکته مهم دیگه اینه که پاسخ‌ها باید جوری باشه که با خوندنش کاملاً متوجه بشیم که چرا جواب این سؤال اینجوریه، و مطمئنیم که تونستیم پاسخ‌هایی بنویسیم که با خوندنشون کاملاً متوجه چرایی جواب بشید.

کاربرگ امتحانی به کاربرگ پر از امتحان مختلف (امتحان‌های فصل به فصل، امتحان‌های نیمسال اول، امتحان‌های پایان سال، امتحان‌های نهایی) که مخصوص ایام امتحان یا مناسب امتحان‌های کلاسیه. از این کاربرگ غافل نشید و حتماً سؤالاتش رو تحلیل کنید تا روز امتحان براتون یه خاطره قشنگ باشه!

کتابچه خلاصه کپسولی این کتابچه خفن برای تقلب بردن سر جلسه امتحان نیست!!! یه جمع‌بندی فوق‌العاده برای ساعات پایانی قبل از امتحانه! به جای اینکه خودتون خلاصه‌نویسی کنید، ما این کار رو با دقت و تجربه بیشتری انجام دادیم که با خوندن چند صفحه، مهم‌ترین نکات کتاب توی ذهنتون دوره بشه و ذهنتون با آماده‌ترین حالت خودش سر جلسه امتحان حاضر بشه.

قدردانی اول اینکه، ممنون خداوند هستیم که این فرصت رو به ما داد تا افتخار هم‌قدم بودن با شما در مسیر مقدس علم‌آموزی رو داشته باشیم. دوم اینکه، تهیه و انتشار این کتاب بدون کمک و همراهی تیم بزرگ و حرفه‌ای علوم انسانی مهروماه، واقعاً میسر نبود. کلی جلسه گذاشتیم، کلی نوشتیم و با توجه به تغییرات نظام آموزشی، تغییر دادیم، کلی بازخونی کردیم و در نهایت شد اونکه باید می‌شد. نامی نمی‌بریم که خدایی نکرده عزیزی از قلم نیفته ولی ممنون زحمات تمامی مدیران، همکاران و دوستان عزیزمون هستیم.

سوم اینکه، ممنون شماییم که در این روزهای خاکستری رنگ بی‌مهر، به علم، به نشر، به کتاب و به ما مهر ورزیدید. در آخر این کتاب رو تقدیم می‌کنیم به: «شانه‌های خسته پدران شریف ایرانی، که بلندترین کوه‌های این سرزمین‌اند...»

درس اول:

تاریخ ادبیات فارسی در قرن های هفتم، هشتم و نهم

درسنامه	۶
سؤالات امتحانی	۱۱
خودارزیابی	۱۷
پاسخنامه	۱۴۶

درس هفتم:

تاریخ ادبیات فارسی در قرن های دهم و یازدهم

درسنامه	۷۲
سؤالات امتحانی	۷۴
خودارزیابی	۷۸
پاسخنامه	۱۵۷

درس دوم:

پایه های آوایی

درسنامه	۱۸
سؤالات امتحانی	۲۱
خودارزیابی	۲۶
پاسخنامه	۱۴۷

درس هشتم:

پایه های آوایی همسان (۲)

درسنامه	۸۰
سؤالات امتحانی	۸۵
خودارزیابی	۹۰
پاسخنامه	۱۵۹

درس سوم:

تشبیه

درسنامه	۲۸
سؤالات امتحانی	۳۱
خودارزیابی	۳۷
کارگاه تحلیل فصل	۳۹
پاسخنامه	۱۴۹

درس نهم:

استعاره

درسنامه	۹۲
سؤالات امتحانی	۹۷
خودارزیابی	۱۰۴
کارگاه تحلیل فصل	۱۰۵
پاسخنامه	۱۶۱

درس چهارم:

سبک شناسی قرن های هفتم، هشتم و نهم (سبک عراقی)

درسنامه	۴۰
سؤالات امتحانی	۴۲
خودارزیابی	۴۶
پاسخنامه	۱۵۲

درس دهم:

سبک شناسی قرن های دهم و یازدهم

درسنامه	۱۰۶
سؤالات امتحانی	۱۰۹
خودارزیابی	۱۱۴
پاسخنامه	۱۶۴

تحلیل نظم و نثر سبک عراقی ۴۸

تحلیل نظم و نثر سبک هندی ۱۱۶

درس پنجم:

پایه های آوایی همسان

درسنامه	۵۳
سؤالات امتحانی	۵۵
خودارزیابی	۵۹
پاسخنامه	۱۵۳

درس یازدهم:

پایه های آوایی همسان دولختی

درسنامه	۱۲۰
سؤالات امتحانی	۱۲۳
خودارزیابی	۱۲۸
پاسخنامه	۱۶۵

درس ششم:

مجاز

درسنامه	۶۲
سؤالات امتحانی	۶۴
خودارزیابی	۷۰
کارگاه تحلیل فصل	۷۱
پاسخنامه	۱۵۶

درس دوازدهم:

کنایه

درسنامه	۱۳۰
سؤالات امتحانی	۱۳۱
خودارزیابی	۱۳۸
کارگاه تحلیل فصل	۱۳۹
پاسخنامه	۱۶۹

پایه‌های آوایی همسان (۲)

مشاوره: اگر هنوز توی درس ۵ به تسلط نرسیدی بهتره برگردی و خودت رو در اون درس تقویت کنی و بعد بیای سراغ این درس. چون این درس در ادامه مباحث درس ۵ نوشته شده و مباحث درس ۵ رو کامل می‌کنه. حتماً هم بیت‌هایی که در درسنامه برات تقطیع کردیم رو به بار خودت تقطیع کن تا قدرت وزن‌یابی خودت رو تقویت کنی. سوالات این درس بیشتر بلند پاسخ و نیازمند نوشتن زیاده پس حتماً کلی تمرین کن تا بتونی ۲ نمره امتحان پایانی رو کسب کنی.

مقدمه: در درس گذشته با ارکان عروضی و وزن‌واژه‌ها آشنا شدید و در جدولی، مهم‌ترین و پرتکرارترین اوزان همسان تک‌لختی را مشاهده کردیم، اوزان همسان تک‌لختی پرکاربرد و معروف از تکرار ارکان «فعولن، مفاعیلن، فاعلاتن، فعلاتن، مستفعّلن و مفتعلن» ساخته می‌شوند. برای یادگیری بیشتر به شکل کامل‌تر و دقیق‌تری به این اوزان می‌پردازیم.

اوزان همسان تک‌لختی با رکن عروضی «فعولن»

بیت‌هایی که از رکن عروضی «فعولن» تشکیل می‌شوند معمولاً در یکی از دو وزن زیر هستند:

وزن مصراع	نشانه‌های هجایی
۱- فعولن فعولن فعولن فعولن	--U / --U / --U / --U
۲- فعولن فعولن فعولن فعل	-U / --U / --U / --U

۱ فعولن فعولن فعولن فعولن

این وزن همسان تک‌لختی، از چهار بار تکرار پیوسته رکن عروضی «فعولن - U--» براساس تقسیم هجاها به صورت ۳ تا ۳ تا در هر مصراع به دست می‌آید.

مثال:

«بدیدم جهان را نوایی ندارد» «جهان در جهان آشنایی ندارد»

پایه‌های آوایی	ب	دی	دَم	جَ	هان	را	نَ	وا	یی	نَ	دا	رَد
نشانه‌های هجایی	U	-	-	U	-	-	U	-	-	U	-	-
وزن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن

■ اگر دقت کنی می‌بینی که الگوی «U--» = «فعولن» چهار بار پشت هم تکرار شده و وزن «فعولن فعولن فعولن فعولن» رو ساخته.

۲ فعولن فعولن فعولن فعل

این وزن از تکرار سه‌بار رکن «فعولن - U--» به علاوه رکن «فعل - U» به صورت «فعولن فعولن فعولن فعل» ساخته شده است. به عبارتی این وزن تنها در انتهای مصراع خود، یک هجای بلند از وزن «فعولن فعولن فعولن فعولن» کمتر دارد.

مثال:

«چو اوضاع گیتی خیال است و خواب» «چرا خاطرت را پریشان کنند»

پایه‌های آوایی	چَ	ءاو	ضا	عَ	گی	تی	خَ	یا	لَس	تُ	خاب
نشانه‌های هجایی	U	-	-	U	-	-	U	-	-	U	-
وزن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	فعل	فعل

■ اگر دقت کنی می‌بینی که الگوی «U--» = «فعولن» سه بار پشت هم تکرار شده و بعد اون هم «U» = «فعل» اومده و وزن «فعولن فعولن فعولن فعل» رو ساخته.

اوزان همسان تک‌لختی با رکن عروضی «مفاعیلن»

بیت‌هایی که از رکن عروضی «مفاعیلن» تشکیل می‌شوند معمولاً در یکی از سه وزن زیر هستند:

وزن مصراع	نشانه‌های هجایی
۱- مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	---U / ---U / ---U / ---U
۲- مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن	---U / ---U / ---U
۳- مفاعیلن مفاعیلن فعولن	--U / ---U / ---U

۱ مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

این وزن همسان تک‌لختی از چهار بار تکرار پیوسته رکن عروضی «مفاعیلن - U - --» بر اساس تقسیم‌بندی هجاها به صورت ۴ تا ۴ تا ۴ در هر مصراع به دست می‌آید.

مثال:

«نه دل مفتون دل‌بندی نه جان مدهوش دلخواهی نه بر مژگان من اشکی نه بر لب‌های من آهی»

پایه‌های آوایی	نَ	دِل	مَف	تَو	نِ	دِل	بَن	دِی	نَ	جَان	مَد	هَو	شِ	دِل	خَا	هَی
نشانه‌های هجایی	U	—	—	—	U	—	—	—	U	—	—	—	U	—	—	—
وزن	مفاعیلن				مفاعیلن				مفاعیلن				مفاعیلن			

■ اگر دقت کنی می‌بینی که الگوی «U - -- = مفاعیلن» چهار بار پشت هم تکرار شده و وزن «مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن» رو ساخته.

۲ مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن

این وزن از تکرار سه‌باره رکن «مفاعیلن - U - --» به صورت «مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن» ساخته شده است.

مثال:

«از آن روزی که دیدم زلف شبرنگش حرام است از شبی بی یاد او خفتم»

پایه‌های آوایی	عَا	زَان	رَو	زِی	کِ	دِی	دَم	زُل	فِ	شَب	رَن	عَش
نشانه‌های هجایی	U	—	—	—	U	—	—	—	U	—	—	—
وزن	مفاعیلن			مفاعیلن			مفاعیلن			مفاعیلن		

■ اگر دقت کنی می‌بینی که الگوی «U - -- = مفاعیلن» سه بار پشت هم تکرار شده و وزن «مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن» رو ساخته.

۳ مفاعیلن مفاعیلن فعولن

این وزن از دوبار تکرار «مفاعیلن - U - --» به علاوه رکن «فعولن - U - --» به صورت «مفاعیلن مفاعیلن فعولن» ساخته شده است.

مثال:

«تدروی آشیان بر باد رفته به دام افتاده‌ای از یاد رفته»

پایه‌های آوایی	تَ	دَر	وِی	عَا	شِ	یَان	بَر	بَا	دِ	رَف	بَ
نشانه‌های هجایی	U	—	—	—	U	—	—	—	U	—	—
وزن	مفاعیلن			مفاعیلن			فعولن				

■ اگر دقت کنی می‌بینی که الگوی «U - -- = مفاعیلن» دوبار پشت هم تکرار شده و بعد از اون یک بار الگوی «U - -- = فعولن» لومده و وزن «مفاعیلن مفاعیلن فعولن» رو ساخته.

اوزان همسان تک‌لختی با رکن عروضی «فاعلاتن»

بیت‌هایی که از رکن عروضی «فاعلاتن» تشکیل می‌شوند معمولاً در یکی از سه وزن زیر هستند:

وزن مصراع	نشانه‌های هجایی
۱- فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن	--U- / --U- / --U- / --U-
۲- فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	-U- / --U- / --U- / --U-
۳- فاعلاتن فاعلاتن فاعلن	-U- / --U- / --U-

۱ فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن

این وزن همسان تک‌لختی از چهاربار تکرار پیوسته رکن عروضی «فاعلاتن --U-» براساس تقسیم‌بندی هجاها به صورت ۴ تا ۴ تا ۴ در هر مصراع به دست می‌آید.

مثال:

«زندگانی گر کسی بی‌عشق خواهد من نخواهم راستی بی‌عشق زندان است بر من زندگانی»

پایه‌های آوایی	زُن	دِ	گَا	نِی	گَر	کَ	سِی	بِی	عِش	ق	خَا	هَد	مَن	نَ	خَا	هَم
نشانه‌های هجایی	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-	-
وزن	فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلاتن			

■ اگر دقت کنی می‌بینی که الگوی «--U- = فاعلاتن» چهاربار پشت هم تکرار شده و وزن «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن» رو ساخته.

۲ فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

این وزن همسان تک‌لختی از سه‌بار تکرار پیوسته رکن عروضی «فاعلاتن --U-» به‌علاوه رکن «فاعلن -U-» به صورت «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن» ساخته شده است.

مثال:

«دوش چون نیلوفر از غم پیچ‌وتابی داشتم هر نفس چون شمع لرزان اضطرابی داشتم»

پایه‌های آوایی	دو	ش	چُن	نی	لو	فَ	رَز	غَم	پی	چُ	تا	بی	دا	ش	تَم
	هَر	نَ	فَس	چُن	شَم	ع	لَر	زَا	ءِ - ض	ط	را	بی	دا	ش	تَم
	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-
نشانه‌های هجایی	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	-
وزن	فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلاتن				فاعلن		

■ اگر دقت کنی می‌بینی که الگوی «--U- = فاعلاتن» سه‌بار پشت هم تکرار شده و بعد از اون الگوی «-U- = فاعلن» آمده و وزن «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن» رو ساخته.

۳ فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

این وزن همسان تک‌لختی از دو بار تکرار پیوسته رکن عروضی «فاعلاتن --U-» به‌علاوه رکن «فاعلن -U-» به صورت «فاعلاتن فاعلاتن فاعلن» ساخته شده است.

مثال:

«شرح این معنی ز من باید شنید راز عشق از کوهکن باید شنید»

پایه‌های آوایی	شَر	حَ	عَیْن	مَعَ	نِی	زِ	مَن	بَا	یَد	شِ	نِید
	را	زِ	عِش	قَز	کو	ه	کَن	با	یَد	شِ	نِید
نشانه‌های هجایی	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	U
	-	U	-	-	-	U	-	-	-	U	U
وزن	فاعلاتن			فاعلاتن			فاعلن				

■ اگر دقت کنی می‌بینی که الگوی «--U- = فاعلاتن» دو بار پشت هم تکرار شده و بعد از اون الگوی «-U- = فاعلن» آمده و وزن «فاعلاتن فاعلاتن فاعلن» رو ساخته.

اوزان همسان تک‌لختی با رکن عروضی «فعلاتن»

بیت‌هایی که از رکن عروضی «فعلاتن» تشکیل می‌شوند معمولاً در یکی از سه وزن زیر هستند:

وزن مصراع	نشانه‌های هجایی
۱- فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن	--UU / --UU / --UU / --UU
۲- فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن	-UU / --UU / --UU / --UU
۳- فعلاتن فعلاتن فعلن	-UU / --UU / --UU

۱ فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن

این وزن همسان تک‌لختی از چهاربار تکرار پیوسته رکن عروضی «فعلاتن - UU-» براساس تقسیم‌بندی هجاها به صورت ۴ تا ۴ در هر مصراع به دست می‌آید.

همه غیبی تو بدانی همه عیبی تو بپوشی / همه بیشی تو بگاهی همه کمی تو فزایی

پایه‌های آوایی	هـ	م	غی	بی	تُ	پ	دا	نی	هـ	م	عی	بی	تُ	ب	پو	شی
نشانه‌های هجایی	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-
وزن	فعلاتن				فعلاتن				فعلاتن				فعلاتن			

■ اگر دقت کنی می‌بینی که الگوی «UU- = فعلاتن» چهاربار پشت هم تکرار شده و وزن «فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاتن» رو ساخته.

۲ فعلاتن فعلاتن فعلن

این وزن همسان تک‌لختی از سه بار تکرار پیوسته رکن عروضی «فعلاتن - UU-» به علاوه رکن «فعلن - UU-» به صورت «فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن» ساخته شده است.

مثال:

«مطلب طاعت و پیمان و صلاح از من مست / که به پیمان‌کشی شهره شدم روز الست»

پایه‌های آوایی	مَ	طَ	لَب	طا	عَ	تُ	پی	ما	نُ	صَ	لا	حَز	مَ	ن	مَسْت
	کِ	بِ	پِی	ما	نِ	کِ	شِی	شِه	رِ	شُ	دَم	رو	زِ	ءَا	لَسْت
	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	U
نشانه‌های	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	U
هجایی	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	-	-	U	U	U
وزن	فعلاتن				فعلاتن				فعلاتن				فعلن		

■ اگر دقت کنی می‌بینی که الگوی «UU- = فعلاتن» سه بار پشت هم تکرار شده و بعد اون الگوی «UU- = فعلن» اومده و وزن «فعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلن» رو ساخته.

۳ فعلاتن فعلاتن فعلن

این وزن همسان تک‌لختی از دوبار تکرار پیوسته رکن عروضی «فعلاتن - UU-» به علاوه رکن «فعلن - UU-» به صورت «فعلاتن فعلاتن فعلن» ساخته شده است.

مثال:

«تو چه دانی که چه‌ها در دل ماست / که در این دل ز چه رو ولوله‌هاست»

پایه‌های آوایی	تُ	چ	دا	نی	کِ	چ	ها	دَر	دِ	لِ	ماست
	کِ	دَ	رین	دِل	زِ	چ	رو	وَل	وِ	لِ	هاست
	U	U	–	–	U	U	–	–	U	U	U
	U	U	–	–	U	U	–	–	U	U	U
وزن	فعلاتن			فعلاتن			فعلن				

■ اگر دقت کنی می‌بینی که الگوی «UU- = فعلاتن» دو بار پشت هم تکرار شده و بعد اون الگوی «UU- = فعلن» اومده و وزن «فعلاتن فعلاتن فعلن» رو ساخته.

اوزان همسان تک‌لختی با رکن عروضی «مستفعلن»

بیت‌هایی که از رکن عروضی «مستفعلن» تشکیل می‌شوند معمولاً در یکی از دو وزن زیر هستند:

وزن مصراع	نشانه‌های هجایی
۱- مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن	-U-- / -U-- / -U-- / -U--
۲- مستفعلن مستفعلن مستفعلن فَع	- / -U-- / -U-- / -U--

۱ مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن

این وزن همسان تک‌لختی از چهاربار تکرار پیوسته رکن عروضی «مستفعلن - -U-» براساس تقسیم‌بندی هجاها به صورت ۴ تا ۴ تا ۴ در هر مصراع به دست می‌آید.

مثال:

«زین بیش دل دزدی مکن کز دل جهان پرداختی» «جان بخش مارا کز دلب صد کیسه جان پرداختی»

پایه‌های آوایی	زین	بی	ش	دل	دُز	دی	م	گن	گز	دل	ج	هان	پر	دا	خ	تی
نشانه‌های هجایی	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
وزن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن

■ اگر دقت کنی می‌بینی که الگوی «-U-» = مستفعلن چهاربار پشت هم تکرار شده و وزن «مستفعلن مستفعلن مستفعلن مستفعلن» رو ساخته.

۲ مستفعلن مستفعلن مستفعلن فَع

این وزن از وزن قبلی یعنی وزنی که از چهاربار تکرار پیوسته «مستفعلن - -U-» ساخته شده، ایجاد شده است: به این صورت که سه هجا از رکن آخر آن کمتر دارد. این وزن نیز همسان است.

مثال:

«گفتا که ای نادیده کام از نوجوانی» «بعد از تو بر دنیای فانی خاک بر سر»

پایه‌های آوایی	گُف	تا	ک	ء	ی	نا	دی	د	کا	مَز	نُو	ج	وا	نی
نشانه‌های هجایی	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
وزن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	فَع

■ اگر دقت کنی می‌بینی که الگوی «-U-» = مستفعلن سه‌بار پشت هم تکرار شده و بعد از اون الگوی «- = فَع» اومده و وزن «مستفعلن مستفعلن مستفعلن فَع» رو ساخته.

اوزان همسان تک‌لختی با رکن عروضی «مفتعلن»

بیت‌هایی که از رکن عروضی «مفتعلن» تشکیل می‌شوند معمولاً در یکی از دو وزن زیر هستند:

وزن مصراع	نشانه‌های هجایی
۱- مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن	-UU- / -UU- / -UU- / -UU-
۲- مفتعلن مفتعلن فاعلن	-UU- / -UU- / -UU-

۱ مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن

مثال:

«واله و شیدا دل من بی سر و بی پا دل من وقت سحرها دل من رفته به هر جا دل من»

پایه‌های آوایی	وا	لِ	اِ	شی	دا	دِ	لِ	مَنْ	بی	سَ	رُ	بی	پا	دِ	لِ	مَنْ
نشانه‌های هجایی	وَقْ	تِ	سَ	خَر	ها	دِ	لِ	مَنْ	رَف	تِ	پَ	هَر	جا	دِ	لِ	مَنْ
وزن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن

■ اگر دقت کنی می‌بینی که الگوی «-ل-ل-ل-ل-» = «مفتعلن» چهاربار پشت هم تکرار شده و وزن «مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن» رو ساخته.

۲ مفتعلن مفتعلن فاعلن

این وزن همسان تک‌الختی از دو بار تکرار پیوسته رکن عروضی «مفتعلن - -ل-ل-» به‌علاوه رکن «فاعلن - -ل-» به صورت «مفتعلن مفتعلن فاعلن» ساخته شده است.

مثال:

«لطف خدا بیشتر از جرم ماست نکته سربسته چه دانی خموش»

پایه‌های آوایی	لُط	فِ	خُ	دا	بی	شِ	تِ	رَز	جُر	مِ	ماست
نشانه‌های هجایی	نُک	تِ	یِ	سَر	بَس	تِ	چِ	دا	نِی	خُ	موش
وزن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	فاعلن	مفتعلن	مفتعلن	فاعلن	فاعلن	فاعلن

■ اگر دقت کنی می‌بینی که الگوی «-ل-ل-» = «مفتعلن» دوبار پشت هم تکرار شده و بعد از اون الگوی «-ل-» = «فاعلن» اومده و وزن «مفتعلن مفتعلن فاعلن» رو ساخته.

سؤالات امتحانی

بخش اول

سؤالات مبتنی بر مثال‌های کتاب

الف. درستی یا نادرستی عبارت‌های زیر را مشخص کنید.

■ با توجه به بیت «ای نفس خرم باد صبا / از بر یار آمده‌ای، مرحبا» درستی یا نادرستی سؤالات ۵۴۵ تا ۵۴۸ را مشخص کنید.

۵۴۵. وزن بیت همسان است.

۵۴۶. وزن واژه بیت فعل است.

۵۴۷. هر مصراع سه رکن دارد.

۵۴۸. واژه «مرحبا» دقیقاً یک رکن را به خود اختصاص داده است.

۵۴۹. اوزان همسان از تکرار یک رکن به دست می‌آیند.

۵۵۰. در اوزان همسان رکن آخر می‌تواند کوتاه‌تر باشد.

۵۵۱. وزن واژه در اوزان همسان تنها یک رکن دارد.

ب جاهای خالی را با کلمه یا عبارت مناسب کامل کنید.

۵۵۲. وزن واژه بیت «الف» و بیت «ب» است.

الف) ای به ازل بوده و تابوده ما
ب) سعادت به بخشایش داور است

۵۵۳. در بیت زیر واژه دقیقاً یک رکن عروضی را پر کرده است.

«سعادت به بخشایش داور است
نه در چنگ و بازوی زور آور است»

ج گزینه‌های زیر را به موارد مربوط در ستون مقابلشان وصل کنید.

۵۵۴. هر بیت را به وزن مربوط به خود وصل کنید.

الف	ب
الف) خدایا به خواری مران از درم	۱- فعولن فعولن فعولن فعولن
ب) بخندد همی باغ چون روی دلبر	۲- فعولن فعولن فعولن فَعْل

۵۵۵. هر بیت را به وزن واژه سازنده آن وصل نمایید.

الف	ب
الف) جرمی ندارم پیش از این کز جان وفادارم تورا	۱- فعولن
ب) نظر آوردم و بردم که وجودی به تو ماند	۲- مفتعلن
ج) هین سخن تازه بگو تا دو جهان تازه شود	۳- فعلاتن
د) خدایا به خواری مران از درم	۴- مستفعلن

۵۵۶. هر مورد در ستون «الف» را به وزن واژه خود در ستون «ب» وصل کنید. (تصور کنید کلمات ستون «الف»، آخرین واژه مصراع هستند.)

الف	ب
الف) من خسته‌ام	۱- فاعلاتن
ب) خسته شدم	۲- مستفعلن
ج) خسته بودم	۳- مفاعیلن
د) من خسته	۴- مفاعیلن
ه) منم خسته	۵- فعولن
و) تو خسته	۶- مفعولن
ز) تو خسته‌ای	۷- مفتعلن
ح) او خسته	۸- فعلاتن

د گزینه درست را انتخاب کنید.

۵۵۷. وزن واژه کدام بیت سه‌هجایی است؟

الف) مرا مادرم نام مرگ تو کرد
ب) به دریا بنگرم دریا تو بینم
ج) بشنو از نی چون حکایت می‌کند
د) زمانه مرا پتک ترگ تو کرد
ه) به صحرا بنگرم صحرا تو بینم
و) از جدایی‌ها شکایت می‌کند

۵۵۸. جای خالی را با کدام گزینه پر کنیم تا وزن همسان تک‌پایه‌ای به دست آید؟

«تو حکیمی تو کریمی تو رحیمی
تو نمایندۀ فضلی تو سزاوار ثنایی»

الف) تو خداوندی ☐ ب) تو ربی ☐ ج) تو عظیمی ☐ د) تو دانایی ☐

۵۵۹. با وزن واژه‌های «فعلاتن - مفتعلن - فعولن» به ترتیب کدام کلمات را می‌توان نوشت؟

الف) قِزْلالا - فاصله‌ها - خدا ☐
ب) آرزویم - فاصله‌ها - کجایی ☐
ج) قِزْلالا - آسمانی - کجایی ☐
د) قِزْلالا - فاصله‌ها - کجایی ☐

۵۶۰. نام کدام شاعر براساس وزن‌واژه‌ای است که در ساخت اوزان حماسی کاربرد دارد؟

- ☐ الف) سعدی ☐ ب) حافظ ☐ ج) فردوسی ☐ د) نظامی

۵۶۱. کدام گزینه معادل «مفتعلن مفتعلن فاعل» است؟

- ☐ الف) خسته شدم - خسته شدم - خسته شد
☐ ب) خسته شدم - خسته شدم - خسته شد
☐ ج) خسته شدم - خسته شدم - خسته شد
☐ د) خسته شدم - خسته شدم - خسته شد

۵۶۲. وزن‌واژه «ایمان من» چیست؟

- ☐ الف) فاعلاتن ☐ ب) مفاعیلن ☐ ج) مفتعلن ☐ د) مستفعلن

۵۶۳. وزن «علوم و فنون» در کدام گزینه آمده است؟

- ☐ الف) مفاعیلن فاعلن ☐ ب) مستفعلن فاعلن ☐ ج) مفتعلن فاعلن ☐ د) فاعلن فاعلن

هـ به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

۵۶۴. وزن‌واژه بیت زیر را به دست آورید.

«غمش در نهان خانه دل نشیند به تازی که لیلی به محمل نشیند»

۵۶۵. وزن‌واژه «کجایی»، «غم عالم» و «خسته شدم» را بنویسید.

و به سؤالات زیر پاسخ کامل دهید.

۵۶۶. بیت زیر را متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس وزن‌واژه و نشانه‌های هجایی آن را بنویسید.

(خرداد ۱۴۰۲)

«گر جان عاشق دم‌زند، آتش در این عالم‌زند وین عالم بی‌اصل را، چون ذره‌ها بر هم‌زند»

۵۶۷. بیت زیر چند رکن عروضی دارد؟ وزن و وزن‌واژه آن را مشخص کنید.

«هین سخن تازه بگو تا دو جهان تازه شود وارهد از حد جهان، بی حد و اندازه شود»

۵۶۸. بررسی کنید آیا وزن دو بیت زیر یکسان است؟

- الف) دریادلان راه سفر در پیش دارند
ب) سوزد مرا سازد مرا در آتش اندازد مرا
پا در رکاب راهوار خویش دارند
وز من رها سازد مرا بیگانه از خویشم کند

۵۶۹. همسان بودن وزن معراع «ترود حسرت آن چاه زخندان از دل» را بررسی کنید.

۵۷۰. در بیت زیر «که وجودی» در رکن چندم قرار گرفته است؟

«نظر آوردم و بردم که وجودی به تو ماند همه اسمند و تو جسمی همه جسمند و تو روحی»

بخش دوم

سؤالات مبتنی بر مثال‌های خارج از کتاب

الف درستی یا نادرستی عبارت‌های زیر را مشخص کنید.

- الف) تمیزم از این پس که من زنده‌ام
ب) چنان خوب‌رویی بدان دلربایی
که تخم سخن را پراکنده‌ام
دریخت نیاید به هر کس تمایی

۵۷۱. وزن‌واژه هر دو بیت یکی است.

۵۷۲. وزن دو بیت یکسان است.

۵۷۳. وزن هر دو بیت همسان است.

۵۷۴. «تمیزم» در بیت نخست و «تمایی» در بیت دوم دقیقاً یک رکن عروضی را پر کرده‌اند.

ب جاهای خالی را با کلمه یا عبارت مناسب کامل کنید.

۵۷۵. وزن‌واژه ابیات زیر به ترتیب و است.

- الف) در هوایت بی‌قرارم روز و شب
ب) پیش کش آن شاه شکرخانه را
سر ز پایت برندارم روز و شب
آن گهر روشن دردانه را

ج گزینه‌های زیر را به موارد مربوط در ستون مقابلشان وصل کنید.

۵۷۶. هر یک از مصراع‌های ستون «الف» را به وزن‌واژه مورد نظر در ستون «ب» وصل کنید.

الف	ب
الف) قافیه و مغلطه را گو همه سیلاب ببر	۱- مفاعیلن
ب) لب و دندان سنایی همه توحید تو گوید	۲- مستفعّلن
ج) عمریست تا من در طلب، هر روز گامی می‌زنم	۳- مفتعلن
د) نمی‌دانم بگو عشق تو از جانم چه می‌خواهد	۴- فعلاتن

۵۷۷. هر یک از ابیات ستون «الف» را به «وزن» مورد نظرش در ستون «ب» وصل کنید.

الف	ب
الف) جهان را سر به سر آینه می‌دان	۱- فعولن فعولن فعولن فعولن
ب) یکی نغزبازی کند روزگار	۲- فعولن فعولن فعولن فَعْل
ج) بر شکرت جمع مگس‌ها چراست	۳- مفاعیلن مفاعیلن فعولن
د) اگر تو ز آموختن سر نتابی	۴- مفتعلن مفتعلن فاعلن

د گزینه درست را انتخاب کنید.

۵۷۸. کدام گزینه معادل «مفتعلن مفتعلن مفتعلن فعولن مستفعّلن فعلاتن» است؟

- ☐ الف) جان منی تو را من آورده‌ام که ببینم
- ☐ ب) تو را من آورده‌ام جان منی که ببینم
- ☐ ج) که ببینم تو را من آورده‌ام جان منی

۵۷۹. جاهای خالی را به ترتیب با چه گزینه‌ای پر کنیم تا وزن ابیات به درستی شکل بگیرد؟

- الف) _____ سخنی می‌گویند بیم آن است که دیوانه شوم
- ب) آه که آن صدر سرا می‌دهد بار مرا می‌تکند محرم اسرار مرا
- ☐ الف) رقیبانم - محرم جان ☐ ب) گر به عظم - محرم جان ☐ ج) دوستان - تا همیشه ☐ د) دربارها - تا به ابد

۵۸۰. کدام وزن از اوزان رایج نیست؟

- ☐ الف) مستفعّلن مستفعّلن مستفعّلن فع
- ☐ ب) فعلاتن فعلاتن فعلاتن فع
- ☐ ج) مفتعلن مفتعلن فاعلن
- ☐ د) فاعلاتن فاعلاتن فاعلن

(شبه نهایی ۱۴۰۳)

۵۸۱. کدام مصراع بر وزن «مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن» سروده شده است؟

- ☐ الف) واله و شیدا دل من، بی سر و بی پا دل من
- ☐ ب) درد زده است جان من، میوه جان من کجا

ه به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

۵۸۲. وزن‌واژه ابیات زیر را به دست آورید.

- الف) هر دم از این باغ بری می‌رسد تازه‌تر از تازه‌تری می‌رسد
- ب) چو هر ساعت از تو به جایی رود دل به تنهایی اندر صفایی نبینی

۵۸۳. آیا دو بیت زیر هم‌وزن‌اند؟

- الف) ز چشم شوخ تو جان کی توان برد که دائم با کمان اندر کمین است
- ب) چو او باشد دل دلسوز ما را چه باشد شب چه باشد روز ما را

و به سؤالات زیر پاسخ کامل دهید.

۵۸۴. در بیت زیر، مرز پایه‌های آوایی مصراع دوم را مشخص کنید.

«هالم از شور و شر عشق خبر هیچ نداشت فتنه‌انگیز جهان ترگس جادوی تو بود»

۵۸۵. بیت زیر را تقطیع کنید و نشانه‌های هجایی و وزن آن را بنویسید.

«دیگران را عیش و شادی گرچه در صحرا بود عیش ما هر جا که یار آن جا بود، آن جا بود»

(شهریور ۱۴۰۲)

۵۸۶. اولین و آخرین رکن مصراع زیر، چیست؟ این مصراع چند رکنی است؟

«خبرت هست که جان در غم هجران تو سوخت»

۵۸۷. از مصراع‌های زیر، کدام یک وزنی متفاوت با سایرین دارد؟ وزن آن را بنویسید.

☐ الف) ای ترک آتشرخ بیار آن آب آتش فام را

☐ ب) بی تو به سر می‌نشود با دگران می‌نشود

☐ ج) تا کافران در بت‌کده بیرون برند اصنام را

۵۸۸. نشانه‌های هجایی بیت زیر را دسته‌بندی کنید و «وزن» هر کدام را به تفکیک در مکان خالی جدول، بنویسید. (شبه نهایی ۱۴۰۳)

«حَقِّه پَر آواز ز یک دَر بود گنگ شود چون شکمش پَر بود»

پایه‌های آوایی	حَقِّ قِ پُ را گُنگ شَ وَد	وا ز ز یک چُن شِ کَ مش	دُر بُ وَد پُر بُ وَد
نشانه‌های هجایی	- U U -	- U U -	- U -
وزن			

۵۸۹. پس از تقطیع مصراع اول بیت زیر، نشانه‌های هجایی آن را مشخص کنید. (شبه نهایی ۱۴۰۳)

«چرا چون لاله خوتین دل نباشم که با ما ترگس او سر گران کرد»

تقطیع مصراع اول	
نشانه‌های هجایی	

۲۰+ سؤالات ۲۰ ساز

■ با توجه به بیت زیر درستی یا نادرستی عبارتها را مشخص کنید.

وین همه لطف ندارد تو مگر سرو رواتی»

«همه کس را تن و اندام و جمال است و جوانی

۵۹۰. وزن، همسان تک پایه‌ای است.

۵۹۱. وزن واژه بیت، مفتعلن است.

۵۹۲. هر مصراع چهار رکن دارد که تمامی رکن‌ها دقیقاً یکسان‌اند.

۵۹۳. مصراع را به وزن خود متصل کنید.

الف	ب
الف) آن کیست کز روی کرم، با ما وفاداری کند	۱- مفتعلن مفتعلن فاعلن
ب) تو ندانی که چرا در تو کسی خیره بماند	۲- فعلا تین فعلا تین فعلا تین
ج) بی تو حرام است به خلوت نشست	۳- فعولن فعولن فعولن
د) که در دام مهر تو دلبر فتادم	۴- مستفعِلن مستفعِلن مستفعِلن

۵۹۴. در بیت یکی از قافیه‌ها دقیقاً یک رکن عروضی را پر کرده است.

نرمک نهادم پای را رفتم به ایوان سنگنگ

☐ الف) من دوش پنهان می‌شدم تا قصر جانان سنگنگ

شدم در سفر روزگاری درنگی

☐ ب) وجودم به تنگ آمد از جور تنگی

۵۹۵. با کدام گزینه، وزن بیت به درستی ایجاد می‌شود؟

آنچ تو را لعل کند مر مرا

داد کنون مر مرا

☐ د) لعل لبش

☐ ج) سنگ لعلی

☐ ب) می لبش

☐ الف) لعل سرخ

۵۹۶. وزن کدام بیت کوتاه‌تر است؟

موسای بی طاقت! کماکان بی‌قراری
این نادرخت از ابتدای خود تبر می‌خواست

☐ الف) در چشم‌های خیرمات تردید پیدا است

☐ ب) مازندگی را با چه امید هرس کردیم؟

۵۹۷. ابیات زیر از نظر وزن و اژه یکسان اند؛ بررسی کنید چه تفاوت‌هایی با هم دارند.

الف) ای یوسف خوشنام ما خوش می‌روی بر بام ما
ب) گویا خدا از من فقط یک دربه‌در می‌خواست
ج) با من بیا هر چند صبرش را نداری
ای در شکسته جام ما ای بردیده دام ما
ای کاش قبل از خلقتیم از من نظر می‌خواست
یک جا مرا در راه تنها می‌گذاری

۵۹۸. وزن و اژه بیت زیر چیست؟

«وَه کِه در عشق چنان می‌سوزم که به یک شعله جهان می‌سوزم»
۵۹۹. کدام قسمت بیت زیر به صورت درست و کامل (معنادار)، یک رکن عروضی را پر کرده است؟

۶۰۰. بدون استفاده از جدول هجایی، از طریق مصراع دوم بیت زیر، وزن شعر را بیابید.
«هم‌ریست تا من در طلب، هر روز گامی می‌زنم دست شفاقت هر زمان در نیک‌نامی می‌زنم»

۶۰۱. وزن و اژه و تعداد ارکان بیت زیر را بنویسید.
«زستم از این بیت و غزل ای شه و سلطان ازل مفتعلن مفتعلن مفتعلن کشت مرا»

۶۰۲. مصراعی معنادار با وزن «مستفعلن مستفعلن فعْلن» بسرایید.
«من ار زان که گردم به مستی هلاک به آیین مستان بریدم به خاک»

خودارزیابی

۱. بیت‌های زیر را متناسب با پایه‌های آوایی تفکیک کنید، سپس وزن و نشانه‌های هجایی هر یک را در خانه‌ها جای دهید.

الف) بخندد همی باغ، چون روی دلبر بیباید همی خاک، چون مشک اذفر (خوش‌بو) (رودکی)

پاسخ

پایه‌های آوایی	پِ حَنْ دَد	هَمْ می با	غُ چُن رو	یِ دِل بر
وزن	پِ بُو یَد	هَمْ می خَا	کِ چُن مُش	کِ اَذ فر
نشانه‌های هجایی	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن
	-- U	-- U	-- U	-- U

ب) هین سخن تازه بگو، تا دو جهان تازه شود وارهد از حد جهان، بی‌حد و اندازه شود (مولوی)

پاسخ

پایه‌های آوایی	هین شُ خَ نِ	تا زِ بِ گو	تا دُ جَ ها	تا زِ شُ ود
وزن	وا زَ هَ دَز	خَدِ دِ جَ ها	بی خَ دُ آن	دا زِ شُ ود
نشانه‌های هجایی	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن
	- UU -	- UU -	- UU -	- UU -

پ) دریادلان راه سفر در پیش دارند پس در رکاب راه‌سوار خویشتن دارند (حمید سبزواری)

پاسخ

پایه‌های آوایی	دَرِ یا دِ لا	را وِ سَ فَر	در پی شِ دا	رَند
وزن	پا درِ رِ کا	پِ را هِ وا	رِ خِ شِ دا	رَند
نشانه‌های هجایی	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن
	- U - -	- U - -	- U - -	-

ت) سوزد مرا، سازد مرا، در آتش اندازد مرا وز من رها سازد مرا، بیگانه از خویشم کند (رهی معیری)

پاسخ

پایه‌های آوایی	سو زَدَ مَ را	سا زَدَ مَ را	دَرِ آ تَ شَن	دا زَدَ مَ را
وزن	وز مَن رَ ها	سا زَدَ مَ را	بی گَا نِ از	خِ شَم کُ نَد
نشانه‌های هجایی	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن
	- U - -	- U - -	- U - -	- U - -

(نظامی گنجوی)

وی بیه ابد زنده و فرسوده ما

ث ای بیه ازل بسوده و نابوده ما

پاسخ

پایه‌های آوایی	ای پ ا زل	بو د و نا	بو د ما
وزن	مفتعلن	مفتعلن	فاعِلن
نشانه‌های هجایی	- UU -	- UU -	- U -

(سعدی)

نسه در چنگ و بازوی زورآور است

ج سعادت بیه بخشایش داور است

پاسخ

پایه‌های آوایی	س عا دت	پ یخ شا	ی ش دا	و رست
وزن	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن
نشانه‌های هجایی	-- U	-- U	-- U	- U

(انوری)

ور قصد آزارم کنی، هرگز نیازم تو را

ج جرمی ندارم بیش از این، کز جان وفادارم تو را

پاسخ

پایه‌های آوایی	ج ر می ن دا	ز م بی ش زیم	ک ز جان و فا	دا ز م ت را
وزن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن
نشانه‌های هجایی	- U - -	- U - -	- U - -	- U - -

(سعدی)

همه اسمند و تو جسمی، همه جسمند و تو جانی

ح نظر آوردم و بردم که وجودی به تو ماند

پاسخ

پایه‌های آوایی	ن ظ را ور	د م بُر دم	ک و جو دی	پ ت ما ند
وزن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن	فعلاتن
نشانه‌های هجایی	-- UU	-- UU	-- UU	-- UU

۲ غزل زیر از کلیم کاشانی را بخوانید و موارد خواسته شده را پاسخ دهید:

داغ عشق تو گلی نیست که از یاد رود
تشنه را، آب محال است که از یاد رود
لشگر خسرو اگر بر سر فرهاد رود
تا سراسر بیه ره عشق تو بر باد رود»

«گر تمنای تو از خاطر ناشاد رود
نرود حسرت آن چاه زخمدان از دل
نتوان از سر او برد هوای شیرین
کاش چون شمع، همه سر شود اعضای کلیم

الف ویژگی‌های شعر کلیم را در غزل بالا مشخص کنید.

پاسخ ۱. ابداع معانی و خیال‌های رنگین:

«کاش چون شمع همه سر شود اعضای کلیم

تا سراسر به ره عشق تو بر باد رود»

۲. وجود ضرب‌المثل‌ها و الفاظ گفتاری:

«تشنه را آب محال است که از یاد رود - نتوان از سر او برد هوای شیرین»

ب یک مجاز در بیت سوم مشخص کنید.

پاسخ «سر» در مصراع اول مجاز از فکر و اندیشه است.

باسمه تعالی

امتحان ۶: نیم سال اول		سوالات شبیه ساز نهایی		مهر و ماه
رشته: ادبیات و علوم انسانی – علوم و معارف اسلامی	پایه: یازدهم دوره دوم متوسطه	مدت امتحان: ۱۰۰ دقیقه	ساعت شروع: ۱۰ صبح	
سوالات امتحان نهایی درس: علوم و فنون ادبی (۲)	نام و نام خانوادگی:	تاریخ امتحان:	تعداد صفحه: ۴	

ردیف	سوالات	صفحه ۱ از ۴	نمره
------	--------	-------------	------

تاریخ ادبیات (۲ نمره)															
۱	درستی یا نادرستی هر یک از عبارت های زیر را مشخص کنید. الف) کتاب «تاریخ جهانگشا» نمونه ای از جریان پیچیده نویسی در سبک عراقی است. ب) در کتاب «لمعات» فخرالدین عراقی، سیر و سلوک عارفانه در قالب نظم و نثر مطرح شده است.	درست ☐ نادرست ☐ درست ☐ نادرست ☐	۰/۱۵												
۲	جدول را کامل کنید.	<table border="1"> <thead> <tr> <th>نویسنده</th><th>نوع نثر</th><th>موضوع</th><th>نام اثر</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>شمس قیس رازی</td><td>«الف»</td><td>علم عروض، قافیه، نقد شعر</td><td>«ب»</td></tr> <tr> <td>«ج»</td><td>عالمانه و پخته</td><td>تاریخ</td><td>جامع التواریخ</td></tr> </tbody> </table>	نویسنده	نوع نثر	موضوع	نام اثر	شمس قیس رازی	«الف»	علم عروض، قافیه، نقد شعر	«ب»	«ج»	عالمانه و پخته	تاریخ	جامع التواریخ	۰/۷۵
نویسنده	نوع نثر	موضوع	نام اثر												
شمس قیس رازی	«الف»	علم عروض، قافیه، نقد شعر	«ب»												
«ج»	عالمانه و پخته	تاریخ	جامع التواریخ												
۳	کدام گزینه نادرست است؟ ☐ الف) جامی «نفحات الانس» را به تقلید از گلستان سعدی نوشته است. ☐ ب) دیوان شاه نعمت الله ولی حاوی مضامین عرفانی است. ☐ ج) دولت شاه سمرقندی تذکره خود را به تشویق امیر علیشیر نوایی نوشته است. ☐ د) «رساله دلگشا» اثری منثور از عبید زاکانی با موضوع طنز اجتماعی است.		۰/۲۵												
۴	چرا در قرن هشتم، فرصت ابراز عقیده برای مذهب های مختلف فراهم شد؟		۰/۱۵												
سبک شناسی (۲ نمره)															
۵	«انوار سهیلی» نام کتاب بعد از باز نویسی است.		۰/۲۵												
۶	کدام یک از موارد مشخص شده نادرست است؟ آن را تصحیح کنید. «نثر فنی کم کم در قرن هفتم ضعیف می شود و در قرن هشتم با سیطره تیموریان به اوج قدرت خود می رسد. در قرن ششم چنین مرسوم بود که برخی نویسندگان آثار ساده را به نثر فنی باز می نوشتند ولی در قرن هفتم و هشتم نویسندگان کتب مشکل را به زبان ساده بازگرداندند.»	۱ ۲ ۳ ۴	۰/۱۵												
۷	نام کتابی که امیر علیشیر نوایی به زبان ترکی نوشته، چیست؟		۰/۲۵												
۸	هر یک از موارد زیر، کدام قلمرو شعر و نثر سبک عراقی را نشان می دهد؟ الف) «می» اندک اندک جای «همی» را می گیرد. ب) از زهد ریایی پرهیز و به صفای درون توجه می شود. ج) کاربرد غزل افزایش می یابد و جایگاه تخلص در این دوره تثبیت می شود.		۰/۷۵												
۹	ضعف و انحطاط فکری در نثر سبک عراقی به کدام گزینه مربوط نیست؟ ☐ الف) نابودی کتابخانه ها و از بین رفتن مراکز علمی ☐ ب) کشته یا متواری شدن فضلا ☐ ج) پررنگ شدن کاربرد صنایع ادبی به جای تعمق و تفکر در نثر ☐ د) از دست رفتن اصالت عرفا و درسی کردن عرفان		۰/۲۵												
ادامه سوالات در صفحه دوم															

باسمه تعالی

امتحان ۶: نیم سال اول		سؤالات شبیه ساز نهایی		مهر و ماه
رشته: ادبیات و علوم انسانی – علوم و معارف اسلامی	پایه: یازدهم دوره دوم متوسطه	مدت امتحان: ۱۰۰ دقیقه	ساعت شروع: ۱۰ صبح	
سؤالات امتحان نهایی درس: علوم و فنون ادبی (۲)	نام و نام خانوادگی:	تاریخ امتحان:	تعداد صفحه: ۴	

ردیف	سؤالات	صفحه ۲ از ۴	نمره
------	--------	-------------	------

زیبایی شناسی (۶ نمره)			
۱۰	در بیت زیر مشبّه و مشبّه به را مشخص کنید و بنویسید تشبیه از نوع فشرده است یا گسترده. «جهان استخوانی است بی مغز، صائب به پیش سگ انداز این استخوان را»	۰/۷۵	
۱۱	در بیت های زیر هر یک از واژه های مشخص شده، کدام رکن تشبیه است؟ الف) این عمر به ابر نوبهاران ماند ب) گر باد فتنه هر دو جهان را به هم زند ما و چراغ چشم و ره انتظار دوست	۰/۵	
۱۲	در بیت «اگر چو سرو تهی دست می روی بر او/ مرو که او متنفر ز تنگ دستان است» وجه شبه کدام است؟	۰/۵	
۱۳	نوع تشبیه به کار رفته در ابیات زیر را نشان دهید. (فشرده اضافی، غیر اضافی (اسنادی) و گسترده) الف) شمع که همه نهان فرو می گیریم ب) برای قند کشیدن در هوا نیست ج) بار غمت می کشم وز همه عالم خوشم می خندم و هر زمان فرو می گیریم دلیم مثل صنوبرها صبور است گر نکند احترام یا نکند التفات	۰/۷۵	
۱۴	در هر کدام از بیت های زیر چند تشبیه به کار رفته است؟ (ذکر تعداد کافیست). الف) اگر چو مرغ بنالم تو همچو سرو بیالی ب) دوشم شبی گذشت چه گویم چگونه بود وگر چو ابر بگیریم تو همچو غنچه بخندی همچون نیاز، تیره و همچون آمل، طویل	۰/۵	
۱۵	واژه «دریا» را به عنوان مشبّه به در یک تشبیه به کار ببرید.	۰/۵	
۱۶	در کدام بیت واژه «سرو» مجاز به علاقه مشابهت است؟ معنای حقیقی آن را بنویسید. الف) به سرو گفت کسی میوه ای نمی آری ب) مرا در خانه سروی هست کاندرا سایه قدش جواب داد که آزادگان تهی دستند فراغ از سرو بستانی و شمشاد چمن دارم	۰/۵	
۱۷	با توجه به ابیات زیر، واژه هایی را که در معنای مجازی به کار رفته اند، بیابید و معنای مجازی آن ها را بنویسید. الف) ای ز عشقت عالمی را روی در آوارگی ب) سینه خواهم شرحه شرحه از فراق دیدمت یک بار، از آن شد کار دل یکبارگی تا بگویم شرح درد اشتیاق	۱	
۱۸	در بیت زیر، معنای مجازی واژه مشخص شده را بنویسید و قرینه و علاقه آن را تعیین کنید. «دست فلک ز کارم وقتی گره گشاید کز یکدگر گشایی زلف گره گشارا»	۰/۷۵	
۱۹	در همه گزینه ها به جز گزینه تشبیه دیده می شود. الف) من، خویشتن اسیر کمند نظر شدم ب) مگسی کجا تواند که بیفکند عقابی ج) گهی چو اشک نشستم، گهی چو رنگ پریدم د) بگذار تا به چاه مذلت فرو رود	۰/۲۵	
ادامه سؤالات در صفحه سوم			

امتحان ۶: نیم سال اول		سؤالات شبیه ساز نهایی		مهر و ماه
رشته: ادبیات و علوم انسانی - علوم و معارف اسلامی	پایه: یازدهم دوره دوم متوسطه	مدت امتحان: ۱۰۰ دقیقه	ساعت شروع: ۱۰ صبح	
سؤالات امتحان نهایی درس: علوم و فنون ادبی (۲)	نام و نام خانوادگی:	تاریخ امتحان:	تعداد صفحه: ۴	

ردیف	سؤالات	صفحه ۳ از ۴	نمره
------	--------	-------------	------

موسیقی شعر (۶ نمره)																			
۲۰	برای هر یک از موارد زیر وزن و آهنگ مناسب بنویسید. (نام وزن)	الف) با ادیان: ب) رهایی: ج) سحرگاهی:	۰/۷۵																
۲۱	وزن و آهنگ مصرع «ساقی بده پیمانه ای زان می که بی خویشم کند» در کدام گزینه درست است؟ ☐ الف) ---U / ---U / ---U / ---U ☐ ب) ---U / ---U / ---U / ---U ☐ ج) ---UU / ---UU / ---UU / ---UU ☐ د) ---U / ---U / ---U / ---U		۰/۲۵																
۲۲	با خوانش درست بیت زیر، مرز پایه های آوایی آن را مشخص کنید و هر پایه را در خانه خود قرار دهید. «ای خوش منادی های تو در باغ شادی های تو بر جای نان شادی خورد جانی که شد مهمان تو» <table border="1" data-bbox="457 1151 1642 1270"> <tr> <td>ای خُش مُ نا</td><td>.....</td><td>دَ ر با غ شا</td><td>.....</td></tr> <tr> <td>.....</td><td>شا دی خ ز د</td><td>.....</td><td>.....</td></tr> </table>	ای خُش مُ نا		دَ ر با غ شا			شا دی خ ز د				۱/۲۵								
ای خُش مُ نا		دَ ر با غ شا																	
.....	شا دی خ ز د																		
۲۳	اگر بخواهیم دو بیت هم وزن داشته باشیم، جاهای خالی را با واژگان کدام گزینه باید تکمیل کنیم؟ ۱- «مگر که بستانم ز دستش مگر که بر قولش کنم گوش» ۲- «به گیتی هر کجا درد دلی بود به هم کردند و عشقش نام کردند» ☐ الف) سامانی - نی ☐ ب) ساقی - مطرب ☐ ج) جامی - عشق ☐ د) نالم - می		۰/۲۵																
۲۴	بیت زیر را متناسب با پایه های آوایی تفکیک کنید و سپس وزن و آهنگ آن را در خانه ها جای دهید. «هیچ کس را بر من از یاران مجلس دل نسوخت شمع می بینم که اشکش می رود بر روی زرد» <table border="1" data-bbox="457 1697 1642 1964"> <tr> <td>پایه های آوایی مصرع اول</td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr> <td>پایه های آوایی مصرع دوم</td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr> <td>وزن</td><td></td><td></td><td></td></tr> <tr> <td>نشانه های هجایی</td><td></td><td></td><td></td></tr> </table>	پایه های آوایی مصرع اول				پایه های آوایی مصرع دوم				وزن				نشانه های هجایی					۲/۲۵
پایه های آوایی مصرع اول																			
پایه های آوایی مصرع دوم																			
وزن																			
نشانه های هجایی																			
۲۵	مشخص کنید هر یک از بیت های زیر سه رکنی هستند یا چهار رکنی. الف) عزیز سزا کاسه چشمم سسیرایت میان هر دو چشمم آشیانت ب) پدرم روضه رضوان به دو گندم بفروخت من چرا ملک جهان را به جوی نفروشم		۰/۱۵																
۲۶	رکن سوم مصرع اول بیت زیر چیست؟ «روزگار است این که گه عزت دهد گه خار دارد چرخ بازیگر از این بازیچه ها بسیار دارد»		۰/۱۵																
۲۷	کدام بیت در وزن «فاعلاتن فاعلاتن فاعلن» سروده شده است؟ ☐ الف) خداوند شبم را روز گردان ☐ ب) در این درگاه بی چونی همه لطف است و موزونی ☐ ج) به گیتی هر کجا درد دلی بود ☐ د) من به هر جمعیتی نالان شدم چو روزم بر جهان پیروز گردان چه صحرایی چه خضایی چه درگاهی نمی دانم به هم کردند و عشقش نام کردند جفت بد حالان و خوش حالان شدم		۰/۲۵																
ادامه سؤالات در صفحه چهارم																			

باسمه تعالی

امتحان ۶: نیم سال اول		سؤالات شبیه ساز نهایی		مهر و ماه
رشته: ادبیات و علوم انسانی – علوم و معارف اسلامی	پایه: یازدهم دوره دوم متوسطه	مدت امتحان: ۱۰۰ دقیقه	ساعت شروع: ۱۰ صبح	
سؤالات امتحان نهایی درس: علوم و فنون ادبی (۲)	نام و نام خانوادگی:	تاریخ امتحان:	تعداد صفحه: ۴	

ردیف	سؤالات	صفحه ۴ از ۴	نمره
------	--------	-------------	------

نقد و تحلیل نظم و نثر (۴ نمره)			
۲۸	شعر زیر را بخوانید و به پرسش ها پاسخ دهید. «من ندانستم از اول که تو بی مهر و وفایی دوستان عیب کننم که چرا دل به تو دادم شمع را باید از این خانه به در بردن و کشتن عشق و درویشی و انگشت نمایی و ملامت الف) دو مورد از ویژگی های فکری شعر را بنویسید. ب) دو مورد از ویژگی های ادبی این شعر را بنویسید.	۱	عهد نابستن از آن به که بیندی و نیایی باید اول به تو گفتن که چنین خوب چرایی؟ تا به همسایه نگوید که تو در خانه مایی همه سهل است، تحمل نکنم بار جدایی»
۲۹	غزل زیر از طالب عاملی را بخوانید و مورد درست را انتخاب کنید. «الهی شعله شوقم فزون ساز ز دانش گوه سر پاکم برافروز دلیم را چشمه نور یقین ساز الف) با توجه به قلمرو ادبی شعر، ترکیب «شعله شوق» یک اضافه (تشبیهی – استعاره) است. ب) عبارت «باریک بین» دارای آرایه (مجاز – کنایه) است. ج) هر مصراع این شعر از ۳ پایه آوایی تشکیل (شده – نشده) است.	۰/۷۵	مرا آتش کن و در عالم انداز چراغ چشمم ادراکم برافروز در این تاریکی ام باریک بین ساز
۳۰	بیت زیر را از نظر فکری و ادبی بررسی نمایید. «سپید شد چو درخت شکوفه دار سرم قلمرو فکری: قلمرو ادبی: مجاز: تشبیه:	۰/۷۵	وز این درخت همین میوه غم است برم
۳۱	با توجه به دو بیت زیر از حافظ، به سؤالات مطرح شده پاسخ دهید. «غمناک نباید بود از طعن حسود ای دل هر کاو نکند فهمی زین کلک خیال انگیز الف) با ذکر یک دلیل ثابت کنید این شعر متعلق به سبک عراقی است. ب) شاعر به قضا و قدر اعتقاد دارد یا به اختیار و اراده؟	۰/۵	شاید که چو وایینی خیر تو در این باشد نقشش به حرام ار خود صورتگر چین باشد
۳۲	با توجه به شعر نیمایی زیر: «نفس کز گرمگاه سینه می آید برون، ابری شود تاریک چو دیوار ایستد در پیش چشمانت، نفس کاین است پس دیگر چه داری چشم ز چشم دوستان دور یا نزدیک؟» الف) با توجه به قلمرو فکری شعر، شاعر چرا امیدی به دوستان دور و نزدیک خود ندارد؟ ب) وزن سومین سطر این شعر را بنویسید.	۱	
جمع نمرات			
۲۰	«پیروز و شادکام باشید»		

۲۰ فاعلاتن (۰/۲۵) (درس ۵)

۲۱ سه پایه آوایی (۰/۵) (درس ۲)

۲۲ الف) ۱ وجود افعال قدیمی ۲ زبان ساده ۳ وجود جهش ضمیر (گرموز کاف) (۰/۲۵) / ب) ۱ عشق و عرفان (۰/۲۵) / ۲ پیروی از پیر (۰/۲۵) /

ج) آتش هجر: تشبیه یا پخته شدن: کنایه (۰/۲۵) (درس ۴)

۲۳ ویژگی فکری: پرهیز از ستم به دیگران (۰/۲۵)، / ویژگی ادبی: تشبیه (آب دیده مظلوم مانند آتش است). (۰/۲۵) (درس ۴)

۲۴ زمین مادر طبیعت و سبزه زار است و زمین آب کافی برای رشد گیاهان ندارد پس نیاز به یک دایه است تا گیاهان رشد کنند و این وظیفه به عهده ابر است تا با باریدن همچون دایه ای گیاهان را سیراب کند. (۰/۵) (درس ۳)

مشاوره: توی اینجور سؤالاً، هنر نوشتن تو، خودش بخشی از نمره است! سعی کن با نوشتن کافی، مصحح رو مجاب کنی که بهت نمره کامل رو بده. نه اینکه خلاصه بنویسی و با تک کلمه جواب سؤال رو بدی و دست مصحح رو باز بذاری تا ازت نمره کم کنه!

۲۵ الف) حماسی (۰/۲۵) ب) ایدر (۰/۲۵) (درس ۴)

۲۶ الف) نادرست (۰/۲۵) (هراسان بودن شمع تشخیص است). ب) خشک و تر (۰/۲۵) (مجاز از همه) (درس ۶)

۲۷ الف) مالا بُد (۰/۲۵) ب) سجع (۰/۲۵) (درس ۴)

۲۸ گزینه «الف» (۰/۲۵) (آفرینش انسان از گل) (درس ۶)

۲۹ گزینه «ب» (۰/۲۵) (عامل هرچیزی خداست و ما وسیله ایم). (درس ۴)

پاسخ امتحان شماره ۶

۱ الف) درست (۰/۲۵) / ب) درست (۰/۲۵) (درس ۱)

۲ الف) ساده و عالمانه (۰/۲۵) / ب) المعجم (۰/۲۵) / ج) خواجه رشیدالدین فضل الله همدانی (۰/۲۵) (درس ۱)

۳ گزینه «الف» (۰/۲۵) (درس ۱)

حواستون باشه: درس یکم کتاب خیلی درس خوبی برای طرح سؤالات ریزبینانه است. حتماً حفظ کن که کدوم شاعر برای کدوم قرنه! یا کدوم کتاب نظم و کدوم کتاب نثره! یا کی کدوم کتاب رو به تقلید از فلان شاعر و فلان کتاب نوشته! چون این ریزبینی ها دقیقاً خوراک طراح آزمون نهایی برای خلق سؤال امتحان پایانیه!

۴ به دلیل بی اعتقادی برخی از ایلخانان مغول و بی تعصبی برخی دیگر نسبت به مذاهب رایج، فرصتی پدید آمد تا صاحبان مذاهب مختلف عقاید خود را ابراز کنند. (۰/۵) (درس ۱)

۵ کلیده و دمنه (۰/۲۵) (درس ۴)

۶ جمله شماره ۲ (۰/۲۵) (با سیطره تیموریان «از میان رفت»). (درس ۴)

۷ محاکمة اللغتين (۰/۲۵) (درس ۴)

۸ الف) قلمرو زبانی (۰/۲۵) / ب) قلمرو فکری (۰/۲۵) / ج) قلمرو ادبی (۰/۲۵) (درس ۴)

۹ گزینه «ج» (۰/۲۵) (درس ۴)

۱۰ مشبه: جهان (۰/۲۵) / مشبه به: استخوانی بی مغز (۰/۲۵) / تشبیه فشرده (۰/۲۵) (درس ۳)

تذکر: «بی مغز» در این جا «وجه شبه» نیست و صفت مشبه به است.

۱۱ الف) ادات تشبیه (۰/۲۵) / ب) مشبه (۰/۲۵) (درس ۳)

۱۲ تهی دست بودن (۰/۵) (درس ۳)

۱۳ الف) شمعم: فشرده اسنادی (۰/۲۵) / ب) دلم مثل صنوبرها صبور است: تشبیه گسترده (۰/۲۵) / ج) بار غم: فشرده اضافی (۰/۲۵) (درس ۳)

۱۴ الف) چهار تشبیه (۰/۲۵) / ب) دو تشبیه (۰/۲۵) (درس ۳)

۱۵ چشمانش همچو دریا آبی است. (یا هر جمله دیگر) (۰/۵) (درس ۳)

۱۶ گزینه «ب» (۰/۲۵) / در مصراع اولی این بیت «مرا در خانه سروی هست» معنای حقیقی: نام یک درخت است. (۰/۲۵) (درس ۶)

دقت کنید: نام دیگر «مجاز به علاقه مشابَهت»، همان «استعاره مصرحه» است؛ پس استعاره های مصرحه نوعی مجاز هستند. مثلاً وقتی می گوئیم: «دست سروم را گرفته ام و قدم می زنم» می توانیم بگوئیم «سرو» در اینجا «استعاره مصرحه از یار قد بلند» یا «مجازاً یار قد بلند» است.

۱۷ الف) «عالم» مجاز از مردم عالم (۰/۵) / ب) «سینه» مجاز از دل (۰/۵) (درس ۶)

۱۸ «دست» مجاز از انگشتان (۰/۲۵) / قرینه: گره گشودن (۰/۲۵) / علاقه: انگشت جزئی از دست است. (کلیه) (۰/۲۵) (درس ۶)

۱۹ گزینه «ب» (۰/۲۵) (درس ۳)

۲۰ الف) مفتعلن (۰/۲۵) / ب) فعولن (۰/۲۵) / ج) مفاعیلن (۰/۲۵) (درس ۵)

۲۱ گزینه «د» (۰/۲۵) (درس ۲)

۲۲ (درس ۲)

دی های ت	دی های ت	دی های ت	دی های ت
(۰/۲۵)	(۰/۲۵)	(۰/۲۵)	(۰/۲۵)
بر جای نان	جانی ک شد	یه مان ت	
(۰/۲۵)	(۰/۲۵)	(۰/۲۵)	

۲۳ گزینه «ب» (۰/۲۵) (درس ۲)

۲۴ (۰/۲۵) (درس ۵)

پایه آوایی	هی چ کس را	بر م نر یا	را ن مچ لِس	دل ن سوخت
شم ع می بی	نم ک اش کش	می ز ود بر	روی زرد	
وزن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلن
نشانه های هجایی	--U-	--U-	--U-	-U-

مشاوره: برای اینکه درست تقطیع کنی لازمه که توی اولین قدم، درست بخش کنی. برای درست بخش کردن هم باید مصراع رو یک نفس و بی وقفه و بدون نفس کشیدن بخش کنی و بنویسی! نه اینکه یه کلمه یه کلمه بخش کنی و بنویسی! اکثر مواقع چون یه کلمه یه کلمه بخش می کنی تقطیع غلط میشه و کلی هجاکم و زیاد میاری!

۲۵ الف) سه رکنی (۰/۲۵) / ب) چهار رکنی (۰/۲۵) (درس ۲)

۲۶ ز ت د ه د گ ه (فاعلاتن--U-) (۰/۵) (درس ۵)

۲۷ گزینه «د» (۰/۲۵) (درس ۵)

۲۸ الف) ۱ ستایش عشق (۰/۲۵) / ۲ رواج روحیه اخلاقی (۰/۲۵) / ب) ۱ وجود کنایه و استعاره (۰/۲۵) / ۲ به کارگیری قالب غزل (۰/۲۵) (درس ۴)

۲۹ الف) تشبیهی (۰/۲۵) (درس ۳) / ب) کنایه (۰/۲۵) (درس ۶) / ج) شده (۰/۲۵) (درس ۲)

بیستک کاربرد امتحانی علوم و فنون ادبی (۲)

- ۳۰ قلمرو فکری: ۱ توصیف پیری ۲ داشتن روحیه ناامیدی ۳ غم‌گرایی
(گزینک موردکافی ۳۳) (درس ۴) / قلمروادبی: مجاز: درخت مصراع دوم / تشبیه: مصراع اول: سر مثل درخت شکوفه‌دار (۲۵) و مصراع دوم: میوه غم (۲۵)
(درس ۳ و ۶)
- ۳۱ الف) انتخاب قالب غزل (یا هر دلیل درست دیگر در قلمروهای سه‌گانه)
(۲۵) / ب) قضا و قدر (درس ۴)
- ۳۲ الف) زیرا شاعر می‌گوید حتی خود انسان و نفس او در مقابل انسان می‌ایستد پس دیگر نباید از سایرین انتظار داشت (۲۵) (درس ۳) / ب) مفاعیلن مفاعیلن مفاعیلن (۲۵) (درس ۵)

نَ قَسْ اِی	نَسْت	پَس دِی	گَر	چ	دَا	رِی	چشم
U	-	-	-	U	-	-	-
مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن					

پاسخ امتحان شماره ۷

- ۱ الف) کلیم کاشانی (۲۵) / ب) وحشی بافقی (درس ۷)
- ۲ الف) قاطی نکنید: دقت کنید که کتاب درسی عبارت «خیال‌های رنگین» رو برای «کلیم کاشانی» و عبارت «استعاره‌های رنگین» رو برای «بیدل دهلوی» به کار برده! چون جفت عبارت‌ها واژه «رنگین» رو دارن حواستون باشه توی امتحان نهایی قاطی نکنید.
- ۳ ۱ تاریخ خوارزمشاهیان (۲۵) ۲ فتح قلعه‌های اسماعیلیه (۲۵) (درس ۱)
- ۴ ۱ کم‌توجهی و بی‌مهری شاهان نسبت به شاعران (۲۵) ۲ شاعرنوازی و ادب‌گرایی سلاطین هند (۲۵) (درس ۷)
- ۵ ۱ شعر لطیف و فصیحی که به‌طور طبیعی به شیوه حافظ و سعدی در جریان بود. (۲۵) ۲ سبک وقوع (۲۵) (درس ۷)
- ۶ الف) درست (۲۵) / ب) نادرست (۲۵) (درس ۱۰) (شعر هندی شعری «معنی‌گرا» است.)
- ۷ الف) ساده (۲۵) / ب) بینابین (۲۵) / ج) مصنوع (۲۵) (درس ۱۰)
- ۸ الف) واقع‌گرایی (۲۵) (درس ۴) / ب) هر سه مورد (۲۵) (درس ۱۰)
- ۹ الف) جام عشق (۲۵) / ب) عشق تو جام است (۲۵) (درس ۳)
- ۱۰ الف) قاطی نکنید: یادتون باشه تشبیه‌های بلیغ اضافی (اضافه تشبیهی) حتماً در ساختار یک ترکیب اضافی دیده می‌شوند و نباید اون‌ها رو با تشبیه‌های درون‌واژه‌ای اشتباه بگیریم. مثلاً ترکیب «بادام چشم» یک تشبیه بلیغ اضافی (اضافه تشبیهی) است اما واژه مرکب «بادام چشم» یک تشبیه درون‌واژه‌ای است.
- ۱۱ مآند: ادات تشبیه (۲۵) / سرو بوستانی: مشبّه به (۲۵) (درس ۳)

پاسخ‌نامه تشریحی مهروماه

- ۱۱ «سر» در معنای حقیقی عضوی از بدن (۲۵) / «سر» در معنای مجازی تصمیم و قصد (۲۵) (درس ۶)
- ۱۲ عالم (۲۵) / منظور مردم عالم است. (۲۵) (درس ۶)
- ۱۳ الف) آینه (۲۵) در مفهوم دل (۲۵) (درس ۹) / ب) استعاره مصرحه (۲۵) (درس ۹) / ج) مشبّه (۲۵) (درس ۳)
- ۱۴ گزینه «الف» (۲۵) (درس ۹)

حواستون باشه: گول حرف ندا رو نخوریم! گاهی اوقات یک غیرجاندار رو خطاب می‌کنیم و استعاره مکنیه می‌سازیم اما گاهی اوقات حرف ندا برای یک واژه که «استعاره مصرحه» شده است، آمده! در این صورت استعاره مکنیه نداریم! مثلاً می‌گوییم: «ای گل! تو چقدر با طراوت و خوشبو هستی!» (یک غیرجاندار منادا شده پس استعاره مکنیه و تشخیص داریم.) یا می‌گوییم: «ای گل! بیا کنار من بنشین» (در اینجا گل استعاره مصرحه از یار است و استعاره مکنیه نداریم.)

- ۱۵ گزینه «الف» (۲۵) (درس ۹)
- ۱۶ «رخ اندیشه» یا «سر زلف سخن» (۲۵) (درس ۹)
- ۱۷ الف) استعاره از: شعر شاعر که با دل و جان سروده (۲۵) / نوع استعاره: مصرحه (۲۵) / ب) رکن حذف‌شده تشبیه: مشبّه به (۲۵) / نوع استعاره: مکنیه (۲۵) (درس ۹)
- ۱۸ الف) هر کس در گرو کاری است که انجام می‌دهد. (۲۵) / ب) دل بستن کنایه از علاقه‌مند شدن (۲۵) (درس ۱۲)
- ۱۹ عنان‌گسسته: کنایه از بی‌اختیار بودن. (۲۵) / در اینجا عنان‌گسسته معنای کنایی بسیار سریع و با سرعت را دارد. (۲۵) (درس ۱۲)
- ۲۰ لبخند خورشید (۲۵) (درس ۹)
- ۲۱ الف) مستفعّلن (۲۵) / ب) فَعْل (۲۵) (درس ۵)
- ۲۲ گزینه «الف» (۲۵) / از ویژگی وزن‌های دوری می‌توان به این اشاره کرد که هر نیم‌مصراع حکم یک مصراع را دارد (۲۵) و در انتهای نیم‌مصراع می‌توان هجای کوتاه یا کشیده به کار برد. (۲۵) شعر دارای چهار رکن است و دو رکن اول و دوم با هم برابرند (درس ۱۱)

پایه‌های آوایی	دَا	نِم	گَ	لِ	اِیْن	بُس	تَایْن	شَا	دَا	بَ	نِ	مِی	مَآ	نَدَ
نشانه‌های هجایی	-	U	U	-	-	-	-	-	-	U	U	-	-	-
وزن	مفعول مفاعیلن مفعول مفاعیلن یا مستفعل مفعولن مستفعل مفعولن													

نکته: یکی از ویژگی‌های وزن دوری، خاصیت «نصف شدن مصراع‌ها» است، به‌طوری که می‌توانیم مصراع‌های دوری را از وسط تا کنیم. ویژگی دیگر اوزان دوری، «۴ رکنی بودن مصراع‌ها» است؛ پس باید به خاطر داشت مصراع‌های «۳ رکنی» به هیچ عنوان نمی‌توانند دوری باشند.

۵۵۶. الف) مستفعلن ب) مفتعلن ج) فاعلاتن د) فعلاتن
ه) مفاعیلن و) فعولن ز) مفاعیلن ح) مفعولن

۵۵۷. گزینه «الف» (وزن واکه بیت «الف» فعولن، بیت «ب» مفاعیلن و بیت «ج» فاعلاتن است و وزن واکه بیت «الف»، «فعولن» سه هجا دارد.)

۵۵۸. وزن بیت «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن» است و با توجه به این وزن گزینه «ج»، درست است.

۵۵۹. گزینه «د»

۵۶۰. گزینه «د»

۵۶۱. گزینه «ج»

۵۶۲. گزینه «د»

۵۶۳. گزینه «د»

۵۶۴. با توجه به جدول هجایی، وزن واکه این بیت «فعولن» است.

پایه‌های آوایی	غَ مَش در	نَ هَا نِ خَا	نِ یِ دِل	نِ شِ نَد
بِ نَا زِی	کِ لِ لِی	بِ مَحِ مِل	نِ شِ نَد	
فعولن	فعولن	فعولن	فعولن	
خوشه‌های هجایی	--U	--U	--U	--U

۵۶۵. کجایی: فعولن - غم عالم: فعلاتن - خسته شدم: مفتعلن

۵۶۶

پایه‌های آوایی	نَ گَر جَا نِ عَا	بِ شِق دَم زَنَد	آ تَش دَرِین	عَا لِم زَنَد
وین عَا لِم	بِی اَصْل را	چُن دَر رها	بِر هَم زَنَد	
مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	
نشانه‌های هجایی	--U--	--U--	--U--	--U--

۵۶۷. با توجه به جدول هر مصراع این بیت چهار رکن دارد. وزن بیت «مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن» است که وزنی همسان دارد و وزن واکه آن «مفتعلن» است.

پایه‌های آوایی	هَبِین سُو حُن	تَا زِ بَ گو	تَا دُجَ هَا نِ	تَا زِ شَ وَد
وَا رَ هَ دَر	حَدِ دُجَ هَا نِ	بِی حَ دُ آن	دَا زِ شَ وَد	
مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	
خوشه‌های هجایی	--UU--	--UU--	--UU--	--UU--

۵۶۸. خیر، با توجه به جدول، این دو بیت دارای دو وزن متفاوت‌اند.

الف	دَر یَا دِلَان	رَا هِ سَ فَر	دَر پِی شِ دَا	رَتَد
وزن واکه	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	فَع
ب	سَو زَدَمَ را	سَا زَدَمَ را	دَر آتِ شَن	دَا زَدَمَ را
وزن واکه	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن

پاسخ سؤالات درس ۸

۵۴۵. درست

۵۴۶. نادرست: وزن واکه بیت «مفتعلن» است.

پایه‌های آوایی	ای نَ فَ سِ	خُر رَمِ با	دِ صَ با
از بَ رِ یا	را مَ دِ ای	مَرَحَ با	
مفتعلن	مفتعلن	فاعِلن	
خوشه‌های هجایی	--UU--	--UU--	--U--

۵۴۷. درست

۵۴۸. درست

۵۴۹. درست

۵۵۰. درست

۵۵۱. نادرست: در درس‌های آینده خواهیم خواند که در اوزان همسان دولختی، وزن واکه از دو رکن نیز ایجاد می‌شود.

۵۵۲. مفتعلن - فعولن

الف	ای بَ اَزَل	بو دِ و نا	بو دِ ما
وزن واکه	مفتعلن	مفتعلن	فاعِلن
ب	سَ عَا دَت	بَ بَخِ شَا	یِ شِ دَا
وزن واکه	فعولن	فعولن	فعولن

۵۵۳. با توجه به جدول، واکه «سعادت» دقیقاً معادل «فعولن» است.

پایه‌های آوایی	سَ عَا دَت	بَ بَخِ شَا	یِ شِ دَا	وَرَسَت
نَ دَر چُن	گُ با زو	یِ زو را	وَرَسَت	
وزن واکه	فعولن	فعولن	فعولن	فَعَل
خوشه‌های هجایی	--U	--U	--U	-U

۵۵۴. الف) فعولن فعولن فعولن فعولن ب) فعولن فعولن فعولن فعولن

الف	خُ دَا یا	بَ خَا رِی	مَ را نَز	دَرَم
وزن واکه	فعولن	فعولن	فعولن	فَعَل
ب	بَ حَن دَد	هَ می با	غَ چوَن رو	یِ دِل بُر
وزن واکه	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن

۵۵۵. الف) مستفعلن ب) فعلاتن ج) مفتعلن د) فعولن

۵۸۳. با توجه به جدول، وزن هر دو بیت یکسان و «مفاعیلن مفاعیلن فعولن» است.

الف	ز چش م شو	خ ت جان کی	ت وان بُرد
وزن‌واژه	مفاعیلن	مفاعیلن	فعولن
ب	چ او با شد	دل دل سو	ز ما را
وزن‌واژه	مفاعیلن	مفاعیلن	فعولن

۵۸۴. فت ن ان گی از ج هان نرا گ س جا دوا ی ت بود
۵۸۵.

پایه‌های آوایی	دی گ را	عی ش شادی	گر چ در صَح	را ب و د
آوایی	عی ش ما هر	جا ک یا را	جا ب و د	جا ب و د
نشانه‌های هجایی	--U--	--U--	--U--	-U-
وزن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلن

۵۸۶. رکن اول = فاعلاتن - رکن آخر = فَعْلَن - این مصراع چهار رکن دارد.
(فاعلاتن فاعلاتن فاعلن)

۵۸۷. گزینه «ب» - مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن

بررسی سایر گزینه‌ها:

مصراع «الف» و «ج»: مستفعِلن مستفعِلن مستفعِلن مستفعِلن

۵۸۸.

نشانه‌های هجایی	-U U-	-U U-	-U -
وزن	مفتعلن	مفتعلن	فاعلن

۵۸۹.

تقطیع مصراع اول	چ	را	چون	لا	لی	خو	نین	دل	ن	با	شم
نشانه‌های هجایی	U	-	-	-	-	U	-	-	-	U	-

۵۹۰. درست

۵۹۱. نادرست: وزن بیت «فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن» و وزن‌واژه، فاعلاتن است.

۵۹۲. درست

۵۹۳. الف) مستفعِلن مستفعِلن مستفعِلن مستفعِلن ب) فاعلاتن فاعلاتن

۵۹۴. گزینه «ب» («درنگی» در این بیت دقیقاً معادل «فعولن» است).

پایه‌های آوایی	و جو دُم	ب تَن گا	م دَر جو	ر تَن گی
وزن‌واژه	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن
خوشه‌های هجایی	--U	--U	--U	--U

۵۹۶. با توجه به جدول، مشاهده می‌شود که وزن مصراع از تکرار «فاعلاتن» به دست می‌آید؛ بنابراین وزن مصراع همسان است.

پایه‌های آوایی	ن ر و د حَس	ر ت آن چا	ه ز نَخ دا	نَز دِل
وزن‌واژه	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فعلن
خوشه‌های هجایی	--UU	--UU	--UU	--

۵۷۰. رکن سوم

پایه‌های آوایی	ن ظ را ور	د م بُر دم	ک و جودی	ب ت ما ند
وزن‌واژه	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن
خوشه‌های هجایی	--UU	--UU	--UU	--UU

۵۷۱. درست

۵۷۲. نادرست: با توجه به جدول، وزن دو بیت یکی نیست.

بیت اول	ن می رَم	آ زین پَس	ک من زِن	د اَم
وزن‌واژه	فعولن	فعولن	فعولن	فَعْل
بیت دوم	د ری عَت	ن یا یَد	ب هر کَس	ن ما یی
وزن‌واژه	فعولن	فعولن	فعولن	فعولن

۵۷۳. درست

۵۷۴. درست

۵۷۵. وزن بیت «الف»، «فاعلاتن فاعلاتن فاعلن» و بیت «ب» «مفتعلن مفتعلن فاعلن» است؛ بنابراین وزن‌واژه‌ها به ترتیب «فاعلاتن» و «مفتعلن» هستند.

۵۷۶. الف) مفتعلن ب) فاعلاتن ج) مستفعِلن د) مفاعیلن

۵۷۷. الف) مفاعیلن مفاعیلن فعولن ب) فعولن فعولن فعولن فعل ج) مفتعلن مفتعلن فاعلن د) فعولن فعولن فعولن فعولن

۵۷۸. گزینه «الف»

الف	جان م نی	ت را من	آ و ر د اَم	ک ب بی نَم
وزن‌واژه	-UU-	-U	-U--	--UU
ب	مفتعلن	فعولن	مستفعِلن	فاعلاتن

۵۷۹. گزینه «ب»

۵۸۰. گزینه «ب»

۵۸۱. گزینه «الف»

واله و شی / دا دل من / بی سر و بی / پا دل من
مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن

۵۸۲. الف) مفتعلن ب) فعولن

الف	هر دَم زین	با غ ب ری	می ر سَد
وزن‌واژه	مفتعلن	مفتعلن	فاعلن
ب	چ هر سا	ع تَز ت	ب جا یی
وزن‌واژه	فعولن	فعولن	فعولن

پاسخ سؤالات درس ۹

۶۰۳. نادرست: به‌عنوان مثال در جمله «ای سرو روان من» با اینکه ظاهراً درخت سرو مورد خطاب قرار گرفته است اما اینجا سرو «استعاره مصرحه» از معشوق است.

۶۰۴. نادرست: هر تشخیصی استعاره مکنیه است، اما هر استعاره مکنیه‌ای تشخیص نیست.

۶۰۵. درست: ماه اول در معنای استعاری (مصرحه) معشوق و ماه دوم تشخیص (استعاره مکنیه) دارد.

۶۰۶. مشبه - مشبه‌به

۶۰۷. دو - مکنیه

توضیح: «چشمی برای ناله قائل بودن» و «رویی برای شکوه قائل بودن» هر دو تشخیص و استعاره مکنیه (پنهان) دارند.

۶۰۸. الف عشق ب معشوق ق‌دبلند ج معشوق د فرزند

۶۰۹. گزینه «الف» (سه استعاره مصرحه دارد. ۱ «نرگس تر» استعاره از چشم ۲ «لاله» استعاره از صورت (گونه) ۳ «مروارید» استعاره از اشک)

بررسی سایر گزینه‌ها: گزینه «ب»: تنها یک استعاره مصرحه دارد: «کهنه کتاب» استعاره از زندگی و دنیا است.

۶۱۰. گزینه «د» (چون درخت سرو غیرانسان است و منادا قرار گرفته، پس تشخیص و استعاره است.)

۶۱۱. گزینه «ب» (حقیقت مانند مکانی است که پیشگاه دارد و مشبه‌به که «مکان» است ذکر نشده: بنابراین اضافه استعاری (استعاره مکنیه) است.)

۶۱۲. گزینه «ج» («دست غم» اضافه استعاری از نوع تشخیص است.)

۶۱۳. گزینه «الف»

۶۱۴. گزینه «ج» (در بیت‌های «الف»، «ب» و «د» غیرانسان منادا قرار گرفته است و تشخیص و استعاره مکنیه دارد. در بیت «ج» هرچند در ظاهر ستاره و سپیده مورد خطاب قرار گرفته‌اند اما با توجه به لحن و معنای کلام این دو استعاره مصرحه از معشوق‌اند و مکنیه به حساب نمی‌آیند.)

۶۱۵. گزینه «الف» (عشق در مصراع اول منادا قرار گرفته است و تشخیص و استعاره مکنیه دارد. در مصراع دوم «ساز»، استعاره مصرحه از «دل» است: پس در مصراع اول به آن اشاره شده است.)

بررسی سایر گزینه‌ها:

در گزینه «ب»، بازار استعاره مصرحه از روزگار است.

در گزینه «ج»، به شهر بخارا شخصیت داده شده و مورد خطاب قرار گرفته است، پس استعاره مکنیه دارد.

۶۱۶. گزینه «ب» («در آفاق» اضافه استعاری است. در حقیقت آفاق به خانه‌ای تشبیه شده است که در دارد. منتها «خانه» به‌عنوان مشبه‌به بیان نشده است.)

۶۱۷. گزینه «ب»

حواستون باشه: خیلی وقتاً وجود «قرینه» می‌تونه خیلی به ما توی فهم مجاز یا استعاره کمک کنه! «قرینه صارفه» یعنی یه کد لو دهنده که جمله رو به ما لو میده! مثلاً توی همین سؤال عبارت «روان» و «در دل جا شدن» قرینه‌های صارفه یا کد لودهنده‌ای هستن که به ما می‌فهمونن منظور از «سرو» یه آدمه نه درخت سرو! و ما اینجا استعاره مکنیه نداریم و «سرو» استعاره مصرحه از «یار ق‌دبلند» شده.

۵۹۵. گزینه «د»

۵۹۶. گزینه «الف»

الف	در چشم‌ها	ی‌خی‌رات	تردی‌دی	داست
وزن‌واژه	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	فَع
ب	ما زینِ دِگی	را با چِ اُم	می‌دی‌هَرَس	کر دیم
وزن‌واژه	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	فعلن

۵۹۷. با توجه به جدول مشخص است که این اوزان در رکن پایانی، با هم اختلاف دارند.

الف	ای یو س ف	خُش نا م	خُش می‌رَوی	بر با م
وزن‌واژه	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن
ب	گو یا خُ دا	از من ف قَط	یک دَر ب دَر	می‌خواست
وزن‌واژه	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	فعلن
ج	با من بی یا	هر چن دُصب	رش را ن دا	ری
وزن‌واژه	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	فَع

۵۹۸. وزن‌واژه بیت «فعلاتن» است.

پایه‌های آوایی	وَه ک در عَش	ق چ ناه می	سو زَم
وزن‌واژه	ک ب یک شُع	ل ج هان می	سو زَم
وزن‌واژه	فعلاتن	فعلاتن	فعلن

نکته: با توجه به جدول، «وَه ک در عَش» معادل «فاعلاتن» است که براساس اختیارات شاعری فعلاتن در نظر گرفته‌ایم (بعدها خواهیم خواند).

۵۹۹. «من در طلب» به‌صورت کامل و درست یک «مستفعلن» را ایجاد کرده است.

الف	عُم ریس تا	من در طَلَب	هر رو ز گا	می می زَنَم
وزن‌واژه	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن
ب	دس ب ش فا	عَت هر ز مان	در نی ک نا	می می زَنَم
وزن‌واژه	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن	مستفعلن

۶۰۰. از آنجایی که «کُش ت م را» معادل «مفتعلن» است، وزن بیت «مفتعلن مفتعلن مفتعلن مفتعلن» است.

۶۰۱. وزن‌واژه «فعولن» و تعداد ارکان هر مصراع چهار رکن است.

پایه‌های آوایی	م تَر زان	ک گر دَم	ب مس تی	ه لاک
وزن‌واژه	ب آ یی	ن مَس تان	ب ری دَم	ب خاک
وزن‌واژه	فعولن	فعولن	فعولن	فَعَل
خوشه‌های هجایی	--U	--U	--U	-U

۶۰۲. غمگین‌ترین مرد جهان بودم: مستفعلن مستفعلن فعلن

بخش اول: تاریخ ادبیات و سبک‌شناسی

فهرست شاعران و نویسندگان سبک عراقی

نام شاعر یا نویسنده	دوره حیات	اثر / آثار	توضیحات
سعدی شیرازی	قرن ۷	۱ دیوان اشعار ۲ بوستان (نظم) ۳ گلستان (نثر مسجع)	القاب: ۱ فرمانروای ملک سخن ۲ استاد سخن
خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی	قرن ۷	جامع التواریخ (نثر)	■ از چهره‌های علمی و سیاسی عصر ایلخانان ■ وزیر مقتدر غازان خان و اولجایتو ■ مهم‌ترین اقدام: تأسیس عمارت ربع رشیدی در تبریز (در حکم دانشگاه آن زمان)
شمس قیس رازی	قرن ۷	المعجم فی معاییر اشعار العجم (نثر)	■ کتاب المعجم از اولین منابع علم عروض و قافیه، بدیع و نقد شعر است. ■ مقدمه: مصنوع ■ اصل کتاب: ساده و عالمانه
فخرالدین عراقی	قرن ۷	۱ مثنوی عشاق‌نامه (نظم) ۲ لمعات (نظم و نثر)	■ در هر فصل «عشاق‌نامه» به یکی از مباحث عرفانی پرداخته و سخن را با تمثیل و حکایت به پایان رسانده. ■ در «لمعات» به سیروس‌سلوک عارفانه پرداخته.
عطا ملک جوینی	قرن ۷	تاریخ جهانگشا (نثر)	■ نثر تاریخ جهانگشا «پیچیده و مصنوع» است. ■ در شرح ظهور چنگیز، احوال و فتوحات او، تاریخ خوارزمشاهیان، فتح قلعه‌های اسماعیلیه و حکومت جانشینان حسن صباح نوشته شده است.
کمال‌الدین اسماعیل	قرن ۷	دیوان اشعار	■ مداح جلال‌الدین خوارزمشاه ■ مغولان او را کشتند.

نام شاعر یا نویسنده	دوره حیات	اثر / آثار	توضیحات
مولوی / مولانا	قرن ۷	۱ مثنوی معنوی (نظم) ۲ غزلیات شمس (نظم) ۳ فیه ما فیه (نثر) ۴ مجالس سبعه (نثر) ۵ مکاتیب (نثر)	■ شاعری عارف که در دو محور «اندیشه» و «احساس» آثاری را پدید آورد. ■ «فیه ما فیه» و «مجالس سبعه» را مولانا گفته و شاگردان نوشته‌اند. ■ مکاتیب، مجموعه نامه‌های مولانا به قلم خود اوست و سبک نویسندگی او را بهتر نشان می‌دهد.
نجم‌الدین رازی	قرن ۷	مرصادالعباد من المبدأ الی المعاد (نثر)	■ لقب: نجم دایه ■ نثر کتاب گاه ساده و گاه مسجع
نجم‌الدین کبری	قرن ۷	-	■ مغولان او را کشتند.
ابن یمین	قرن ۸	دیوان اشعار	■ شاعر عصر سربداران و دهقان پیشه ■ قدرت شاعری آشکار در «قطعات اخلاقی» ■ موضوعات بارز شعری: ■ قناعت‌پیشگی و بی‌اعتباری دنیا
خواجوی کرمانی	قرن ۸	دیوان اشعار	■ چند مثنوی به پیروی از «پنج گنج» نظامی گنجوی سرود که نشان‌دهنده استادی اوست. ■ غزل‌های او بر حافظ تأثیرگذار بوده است.
حافظ شیرازی	قرن ۸	دیوان اشعار	■ با تلفیق عشق و عرفان، غزل فارسی را به کمال رساند. ■ لحن گزنده، طنزآمیز و اصلاح طلب ■ نمایان کردن فرهنگ گذشته ایران با همه کمال ایرانی-اسلامی خود ■ به قول خودش، شعر او «همه بیت‌الغزل معرفت» است.
حمدالله مستوفی	قرن ۸	تاریخ گزیده (نثر)	■ موضوع کتاب: تاریخ پیامبران، خلفای چهارگانه، خلفای بنی عباس و تاریخ ایران تا ۷۳۰ هـ ق

نام شاعر یا نویسنده	دوره حیات	اثر / آثار	توضیحات
سلمان ساوجی	قرن ۸	مثنوی جمشید و خورشید (نظم)	■ قصایدی به سبک عراقی دارد و در غزل پیرو مولوی و سعدی بوده است. ■ «جمشید و خورشید» به شیوه داستان‌های نظامی است.
عبید زاکانی	قرن ۸	۱ دیوان اشعار ۲ مثنوی موش و گربه (نظم) ۳ رساله دلگشا (نثر) ۴ اخلاق الاشراف (نثر) ۵ صدپند (نثر)	■ در آثار خود، تزویر و ریاکاری حاکمان زمان خود را در قالب طنز و به زبان تمثیل به تصویر می‌کشد.
جامی	قرن ۹	۱ دیوان اشعار ۲ بهارستان (نثر) ۳ تحفة الاحرار (نظم) ۴ نفحات الانس (نثر)	■ جامی، معروف‌ترین شاعر و نویسنده قرن نهم است. ■ «بهارستان» به تقلید از گلستان سعدی ■ «نفحات الانس» به شیوه تذکرة الاولیای عطار ■ «تحفة الاحرار» به پیروی از نظامی
شاه نعمت‌الله ولی	قرن ۹	دیوان اشعار	■ در تصوف و طریقت مقامی بلند داشت و سرسلسله صوفیان نعمت‌اللهی بود.
دولتشاه سمرقندی	قرن ۹	تذکرة دولتشاه (نثر)	■ کتاب «تذکرة دولتشاه» را که شرح حال بیش از صد تن از شاعران و نویسندگان ایرانی است، به تشویق امیرعلیشیرنوایی نوشت.
امیرعلیشیرنوایی	قرن ۹	محاکمة اللغتين (نثر به ترکی)	■ او به همراه «سلطان حسین بایقرا» در حوزه ادبی «هرات» ترکی نویسی و ترکی‌گویی را تشویق می‌کرد.
ظهیرالدین بابر	قرن ۹	بابرنامه (نثر به ترکی)	■ بنیان‌گذار امپراتوری گورکانی هند بود.
نظام‌الدین شنب غازانی	قرن ۹	ظفرنامه شامی (نثر به ترکی)	■ مورخ و شاعر دوره تیموری و ملقب به «نظام شامی»

فهرست شاعران، نویسندگان و هنرمندان سبک هندی

نام شاعر یا نویسنده	دوره حیات	اثر / آثار	توضیحات
بابا فغانی شیرازی	قرن ۱۰	دیوان اشعار	■ شعرش از نظر «دقت»، «ظرافت معنی» و «رقت» مشهور است. ■ شعر او نماینده شیوه نزدیک به حافظ و سعدی است.
محتشم کاشانی	قرن ۱۰	دیوان اشعار	■ در سرودن شعر مذهبی معروف و «ترکیب بند» عاشورایی او مشهور است.
وحشی بافقی	قرن ۱۰	دیوان اشعار	■ شاخصه اصلی شعرش «واقع گرایی» است. ■ شعرش حد واسط سبک «عراقی» و «هندی» است.
حسن بیگ روملو	قرن ۱۰	احسن التواریخ (نثر)	■ نوع نثر: بینابین
خواندمیر	قرن ۱۰	حبیب السیر (نثر)	■ نوع نثر: بینابین
رضا عباسی	قرن ۱۰	-	■ یکی از مفاخر هنر در دوره «شاه عباس صفوی» بود.
کمال الدین بهزاد	قرن ۱۰	-	■ یکی از مفاخر هنر در دوره «شاه اسماعیل صفوی» بود.
قاضی نورالله شوشتری	قرن ۱۰	مجالس المؤمنین (نثر)	■ لقب: شیخ شیعه تراش ■ نوع نثر: ساده
محمود واصفی	قرن ۱۰	بدایع الوقایع (نثر)	■ نوع نثر: ساده ■ این کتاب در «ماوراءالنهر» نوشته شده است.
علی بن حسین واعظ کاشفی	قرن ۱۰	رشحات عین الحیات (نثر)	■ کتاب در حوزه «عرفان» است.
اسکندر بیگ ترکمان	قرن ۱۰ و ۱۱	عالم آرای عباسی (نثر)	■ نوع نثر: ساده ■ موضوع کتاب: تاریخ
شاه طهماسب صفوی	قرن ۱۰ و ۱۱	تذکره شاه طهماسب	■ نوع نثر: ساده ■ موضوع کتاب: تاریخ
شیخ بهایی	قرن ۱۰ و ۱۱	جامع عباسی (نثر)	■ نوع نثر: ساده ■ موضوع کتاب: فقه

نام شاعر یا نویسنده	دوره حیات	اثر / آثار	توضیحات
کلیم کاشانی	قرن ۱۱	دیوان اشعار	- لقب: خلاق المعانی ثانی - ضرب المثل‌ها و الفاظ محاوره، زبان غزل او را به افق خیال عامه نزدیک کرده.
صائب تبریزی	قرن ۱۱	دیوان اشعار	- لقب: خداوندگار مضامین تازه شعری - بسیاری از تک‌بیت‌هایش ضرب المثل شده است. - معروف‌ترین شاعر سبک هندی است.
بیدل دهلوی	قرن ۱۱	دیوان اشعار	شعرش دارای مضمون‌های پیچیده، استعاره‌های رنگین و خیال‌انگیز و سرشار از ابهام و تخیل رم‌آمیز است.
میرزا برخوردار فراهی	قرن ۱۱	محبوب القلوب (نثر)	نوع نثر: مصنوع
وحید قزوینی	قرن ۱۱	عباس نامه (نثر)	نوع نثر: مصنوع

فهرست شاعران و نویسندگان تأثیرپذیر و پیرو در سبک عراقی و هندی

نام شاعر یا نویسنده	توضیحات
خواجوی کرمانی	چند مثنوی به تقلید از «پنج گنج» نظامی گنجوی سرود.
حافظ شیرازی	غزل‌های «خواجوی کرمانی» بر «حافظ» بسیار تأثیرگذار بود.
سلمان ساوجی	- در غزل پیرو «مولوی» و «سعدی» بود. - مثنوی «جمشید و خورشید» را به تقلید از منظومه‌های نظامی گنجوی سرود.
جامی	«تحفة الاحرار» را در قالب مثنوی و به پیروی از «پنج گنج» نظامی گنجوی سرود. «بهارستان» را به تقلید از «گلستان» سعدی نوشت. «نفحات الانس» را به شیوه «تذکرة الاولیا» عطار نیشابوری نوشت.
باباافغانی شیرازی	غزل‌هایش بر شیوه حافظ و سعدی بود.

بخش دوم: عروض

جدول ارکان عروضی

تک‌هجایی	دو‌هجایی	سه‌هجایی	چهار‌هجایی
– (فَع)	U – (فَعْل)	U – – (فَعُولُن)	U U – – (فَعْلَاثُن)
– – (فَع لُن)	– – – (مَفْعُولُن)	U – – U (مَفَاعِيلُ)	U U – U (فَعْلَاثُ)
	– – U (مَفْعُولُ)	U – U (مَفَاعِلُن)	– U – (مُسْتَفْعِلُن)
	U U – (فَعْلُن)	– U – (فَاعِلَاثُن)	– U U (مُسْتَفْعِلُ)
	– U – (فَاعِلُن)	– U – U (فَاعِلَاثُ)	– U U – (مُفْتَعِلُن)

جدول مهم‌ترین اوزان همسان تک‌لختی

فاعلاثن فاعلاثن فاعلاثن فاعلاثن – U – / – U – / – U – / – U –	در حقیقت جان ندارد هر کسی جانان ندارد
فاعلاثن فاعلاثن فاعلاثن فاعلُن – U – / – U – / – U – / – U –	مارا اگر گوید که مورم بشنو و باور مکن
فاعلاثن فاعلاثن فاعلُن – U – / – U – / – U –	مرد و زن را در طبیعت فرق نیست
فَعْلَاثُن فَعْلَاثُن فَعْلَاثُن فَعْلَاثُن – U U / – U U / – U U / – U U	نشود جان به غم آزاد و دل آرام نگیرد
فَعْلَاثُن فَعْلَاثُن فَعْلَاثُن فَعْلُن – U U / – U U / – U U / – U U	منم آن مرغ گرفتار در این کنج قفس
فَعْلَاثُن فَعْلَاثُن فَعْلُن – U U / – U U / – U U	مَنِگر در هنر و عیبِ کسان
مُسْتَفْعِلُن مُسْتَفْعِلُن مُسْتَفْعِلُن مُسْتَفْعِلُن – U – / – U – / – U – / – U –	باید خریدارم شوی تا من خریدارت شوم
مُفْتَعِلُن مُفْتَعِلُن مُفْتَعِلُن مُفْتَعِلُن – U U – / – U U – / – U U – / – U U –	کار جهان هرچه شود کار تو کو بار تو کو
مُفْتَعِلُن مُفْتَعِلُن فاعِلُن – U – / – U U – / – U U –	بر شِکرت جمعِ مگس‌ها چراست

مَفَاعِیْلُنْ مَفَاعِیْلُنْ مَفَاعِیْلُنْ مَفَاعِیْلُنْ ---U / ---U / ---U / ---U	نه بر مژگان من اشکی نه بر لب های من آهی
مَفَاعِیْلُنْ مَفَاعِیْلُنْ فَعُولُنْ --U / ---U / ---U	دل از من برد و روی از من نهان کرد
فَعُولُنْ فَعُولُنْ فَعُولُنْ فَعُولُنْ --U / --U / --U / --U	سلامی چو بوی خوش آشنایی
فَعُولُنْ فَعُولُنْ فَعُولُنْ فَعْل -U / --U / --U / --U	بباید در این خاک و خون زیستن

جدول مهم ترین اوزان همسان دو لختی (دوری)

مَفْعُولُ فَاعِلَاتْنِ ، مَفْعُولُ فَاعِلَاتْنِ --U- / U- - / --U- / U-- مستفعلن فاعلن ، مستفعلن فاعلن --U / -U-- / --U / -U--	با رنگ و بویت ای گل، گل رنگ و بو ندارد
مَفْعُولُ مَفَاعِیْلُنْ ، مَفْعُولُ مَفَاعِیْلُنْ ---U / U-- / ---U / U-- مستفعل مفعولن ، مستفعل مفعولن --- / UU-- / --- / UU--	خواهم که تو را در بر، بنشانم و بنشینم
مُفْتَعِلُنْ فَاعِلُنْ ، مُفْتَعِلُنْ فَاعِلُنْ -U- / -UU- / -U- / -UU-	ای دل من مبتلا، در خم گیسوی تو
مُفْتَعِلُنْ مَفَاعِیْلُنْ ، مُفْتَعِلُنْ مَفَاعِیْلُنْ -U-U / -UU- / -U-U / -UU-	بی همگان به سر شود، بی تو به سر نمی شود
مَفْعُولُ فَعْلُنْ ، مَفْعُولُ فَعْلُنْ -- / U-- / -- / U-- مستفعلن فَعْلُنْ ، مستفعلن فَعْلُنْ - / -U-- / - / -U--	از سگ نیاید، زیبا نوایی
فَعَلَاتُ فَاعِلَاتْنِ ، فَعَلَاتُ فَاعِلَاتْنِ --U- / U-UU / --U- / U-UU	متناسب است و موزون، حرکات دلفریبت
مَفَاعِیْلُنْ فَعُولُنْ ، مَفَاعِیْلُنْ فَعُولُنْ --U / -U-U / --U / -U-U	ستون این سرایی، ز در برون چرایی

نکته تمامی مصراع هایی را که با «--U= مفعول» شروع می شوند می توان به ۲ شکل دسته بندی هجایی کرد به جز ابیاتی که از تکرار رکن «--U-» ساخته شده باشند.

تقطیع ابیات مهم و نکته دار کتاب درسی

توجه هجاهایی که با **رنگ قرمز** در جدول مشخص شده، مشمول یکی از اختیارات زبانی شاعری است که باید به جای هجای کوتاه، آن‌ها را «بلند» در نظر گرفت. با این اختیار شاعری در سال آینده کامل آشنا خواهیم شد.

۱ به گیتی هر کجا درد دلی بود به هم کردند و عشقش نام کردند

پایه‌های آوایی	بِ گِی تی هَر	کُ جا دَر دِ	دِ لی بود
	بِ هَم گر دَن	دُ عِش قَش نا	م گر دَند
علامت هجایی	U - -	U - -	U - -
وزن	مفاعیلن	مفاعیلن	فعولن

۲ چه غم دیوار امت را که دارد چون تو پشتیبان چه باک از موج بحر آن را که باشد نوح کشتیبان

پایه‌های آوایی	چَ غَم دی وا	رِ اُم مَت را	کِ دا رَد چُن	تُ پُش تی بان
	چَ با گَز مو	چَ بَح ران را	کِ با شَد نو	حِ کِش تی بان
علامت هجایی	U - -	U - -	U - -	U - -
وزن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن	مفاعیلن

۳ سینه مالا مال درد است ای دریغا مرهمی دل ز تنهایی به جان آمد خدا را همدمی

پایه‌های آوایی	سِی نِ ما لا	ما ل دَر دَس	تِی دَ ری غا	مَر هَ می
	دِل زِ تَن ها	یِی بِ جا نا	مَد خُ دا را	هَم دَ می
علامت هجایی	U - -	U - -	U - -	U - -
وزن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلاتن	فاعلن

۴ هین سخن تازه بگو تا دو جهان تازه شود وارهد از حدّ جهان بی حد و اندازه شود

پایه‌های آوایی	هین سُ خُ نِ	تا زِ بِ گو	تا دُ جَ هان	تا زِ شَ وَد
	وا رَ هَ دز	حَدِ جَ هان	بی حَ دُ آن	دا زِ شَ وَد
علامت هجایی	U U -	U U -	U U -	U U -
وزن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن	مفتعلن

۵ سعادت به بخشایش داور است نه در چنگ و بازوی زورآور است

پایه‌های آوایی	سَ عا دَت	بِ بَخ شا	یِ شِ دا	وَ رَسَت
	نَ دَر چَن	گُ با زو	یِ زو را	وَ رَسَت
علامت هجایی	U - -	U - -	U - -	U -
وزن	فعولن	فعولن	فعولن	فعل